

V začetni dobi svojega ustvarjanja je Prešeren poudaril prav tisto, kar je stržen vsega umetnostnega in leposlovnega gibanja v svetovnem merilu in v vsaki narodni kulturi posebej, pomen izročila. Prvo svojo pesem (ki jo je ohranil), *Povodnega moža*, je napisal v Vodnikovem verzu iz *Zadovoljnega Kranjca*. Kot most iz preteklosti v prihodnost srečujemo ta verz zopet v Župančičevi *Žebljarski*. A ko se je Prešeren že blizu konca pesniške poti, v zadnjih ljubljanskih letih, kakor da bi sklepal življenjske in leposlovne obračune, zazrl nazaj v preteklost, je napisal dva »spomina« — Andreju Smoletu in Valentinu Vodniku. Za vprašanja, ki sem jih načenjal, je posebej dragocena strukturna stran obeh pesmi. V elegiji *V spomin Andreja Smoleta* je Prešeren porabil jamb-ski enajsterec, verz, s katerim je prvič nastopil v *Kranjski čbelici* (*Slovo od mladosti*) in z njim takrat odprl v slovenski književnosti pot kozmopolitski smeri v romantizmu. Verz in vsebina, ki jo je vklenil vanj, sta bila prelomna. Pri Vodniku se je vrnil k njegovemu prvemu tipu domačega slovenskega verza in zapel v njem metaforično o samotnem, preziranem puščavniku, ki je v afriškem pesku zbiral »narslájši dišáve«, »naržláhtniši tráve;«, »kadila dragé« in »miro«. Moramo dobro razumeti jezik teh tako skrbno izbranih metafor, posnetih v slovensko pesem iz Stare zaveze ali srednjeveških asketskih spisov. Nanašati se ne morejo na nič drugega kakor na Vodnikov pesniški jezik, na *lastnosti* njegovega pesniškega jezika. S tem nas je Prešeren opozoril, v čem je bila zanj vrednost Vodnikovega pesniškega pojava, in obenem nakazal pot do jedra Vodnikove pesmi.

Jože Toporišič

Filozofska fakulteta Ljubljana

PETDESET LET JEZIKOSLOVNE SLAVISTIKE NA LJUBLJANSKI FILOZOFSKI FAKULTETI*

1. Učni programi

[Od učnega programa ni odvisen le lik jezikoslovnega strokovnjaka, ki ga proizvaja jezikoslovni študij, temveč v veliki meri tudi lik in število učiteljev, ki strokovnjake vzgajajo. To drugo ima za posledico tudi splošne (nacionalne) jezikoslovne kvalitete in proizvodjalne zmogljivosti.

Lik jezikoslovca, ki naj bi ga proizvodjala fakulteta, pa bi morale določati konkretne potrebe okolja, ki ga bo rabilo in torej zaposlilo. V idealnem primeru taka družbena oz. interesna skupnost najprej potrebuje strokovnjake, ki reproducirajo stroko: tj. optimalno skrb za razvoj določene znanstvene in strokovne

* To razpravo sem dokončal spomladi 1969. Namenjena je bila za zbornik *Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani* (in je l. 1969 tam deloma tudi izšla pod naslovom *Jezikoslovje na str. 243—252*). Razni oziri pa so mimo mojega pristanka in moje vednosti

panoge, tako da ne pride do upada že dane ravni določene znanosti, temveč se ta tudi razvija primerno splošnemu razvoju te znanosti doma in v svetu ter kot njen del tudi sama daje nove razvojne pobude.

Tak raziskovalni potencial daje družbi dvoje: nova spoznanja in strokovnjake, ki v študiju pridobljeno znanje uporabljajo v reproduktivnem procesu, hkrati pa si na univerzi pridobljeno znanje znajo spopolnjevati v zvezi z napredkom določene znanosti.

Slavistični študij torej mora proizvajati potencialnega znanstvenega raziskovalca (in učitelja), poleg tega pa profesorje slovenščine, srbohrvaščine, ruščine za srednje šole (ali višje razrede osemletke), lektorje v založbah, časopisnih podjetjih in gledališčih, na radiu in televiziji, jezikovnega svetovalca v trgovskih in gospodarskih podjetjih sploh, v družbenih in političnih skupnostih, strokovnih in znanstvenih društvih (prim. jezikovne in jezikoslovne svetovalce v vojski, pri kibernetičnih preučevanjih itd.).

Poglejmo, v kakšnem razmerju so te splošne zahteve s konkretnimi zgodovinskimi dejstvi na slavističnem oddelku fil. fakultete.

Ob ustanovitvi ljubljanske univerze beremo v Navodilu za inskripcije na univerzi Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani (leta 1920) o III. skupini izpitnih predmetov, tj. o slovenskem jeziku s srbohrvaščino oz. srbohrvaškem jeziku s slovenščino + enem modernem jeziku (romanskem ali germanskem). Slovenski jezik je torej povezan s srbohrvaškim v eno enoto. Temu je bila dodana pripomba, da mora »/v/sak kandidat /.../ tudi še položiti splošni izpit iz učnega jezika« (ki je bila v tem primeru seveda slovenščina). Ta pripomba se je nanašala na vse predmetne skupine filozofske fakultete.

Seznam predavanj 1920/21 že loči dve slavistični predmetni skupini: 10. je bila slovanska filologija, 11. pa slovenski jezik s srbohrvaščino (oz. srbohrvaški jezik s slovenščino). Hkrati je določen naslednji obseg znanja 11. skupine: »V glavnih obrisih znanje praslovanske gramatike in razmerja slovanske do drugih indoevropskih jezikov. Temeljito znanje starocerkvenoslovanskega jezika; historična gramatika slovenskega in srbsko-hrvatskega jezika.

Zgodovina postanka starocerkvenoslovanske; prevajanje in tolmačenje starocerkvenoslovanskih tekstov. Kandidat mora dokazati, da je znan s starejšimi slovenskimi in srbskohrvatskimi teksti in mora poznati glasoslovni in morfološki razvoj od najstarejših spomenikov do knjižnega jezika in sedanjih narečij. Znanje obče fonetike, slovanskega akcenta. Debloslovje. Skladnja.

narekovali krajšanja, ki so razpravo bistveno osiromašila in jo oddaljila od tistega, kar se mi je na podlagi zadevnega gradiva zdelo potrebno in za razvoj slavistike koristno zapisati. V knjigi izpuščeni deli so tu označeni z oglatim oklepajem, pod črto pa so navedene eventualne preformulacije mojega prvotnega besedila.

Hkrati popravljam tiskarske in druge napake v tiskanem delu moje razprave, ki jih je treba pripisovati dejstvu, da mi ni bila poslana nobena korektura: 243 I 5 slovanske nam. slovenske; 243 I 13 Matičem nam. Maretičem; 243 I 37 slovanske nam. slovenske; 244 I 40 utrditvi nam. ureditvi; 244/II 31 tudi nam. nato; 244 II 47 Nahtigala na. Nahtigal; 245 I 10 slovanskih nam. slovenskih; 245 I 17 slovanskih jezikov nam. slovenskega jezika; 246 I 5—6 predsednikoma, jima, povabila nam. predsedniku, mu, povabil.

V glavnih obrisih znanje slovanskih starožitnosti. Temeljito znanje zgodovine naseljevanja južnih Slovanov.«

Predmet je tematično omejen na zgodovino jezika od indoevropsčine sem. Diplomanta pripravlja za znanstvenega raziskovalca zgodovine jezika in za ravno takega bodočega univerzitetnega učitelja, niti malo pa ne za srednješolskega profesorja, lektorja, obvladovalca praktičnih jezikovnih in jezikoslovnih znanj itd. V njem namreč študij slovenskega knjižnega jezika praktično sploh ni omenjen, kvečjemu razvoj knjižnega jezika.

III. skupina se je študirala pod A, kot B pa v skupini Splošna zgodovina ali srednjega ali novega veka. Pod A ali B se je lahko študirala tudi slovanska filologija, in sicer s slovenskim ali srbskohrvatskim jezikom ali primerjalnim indoevropskim jezikoslovjem kot drugim predmetom. Živi slovanski jezik z literaturo pa se je študiral pod B bodisi ob slovanski filologiji, slovenskem jeziku s srbskohrvaščino ali ob primerjalnem indoevropskem jezikoslovju. — Tudi v tem učnem načrtu so morali vsi diplomanti filozofske fakultete opravljati »obči izpit iz učnega jezika«.

Opisani profil znanja je veljal v bistvu skoraj 35 let, v glavnem se je spreminjala le povezava predmetnih skupin.

L. 1925 je doživel naslednje modifikacije. Kot 8. predmetna skupina je Slovenski ali srbskohrvatski jezik (po izbiri) z južnoslovanskimi jeziki, kot 9. in 10. pa Zgodovina slovenske ali srbskohrvatske književnosti (po izbiri) z južnoslovanskimi književnostmi. Slov. jezik s srbskohrvatskim in narobe se je tu študiral v 8. skupini pod A, v 9. pod B, v 10., 14. (narodna zgodovina), 16. (primerjalna književnost), 17. (bizantinologija), 18. (psihologija in filozofija) in 19. (pedagogika itd.) pa pod C. Primerjalna gramatika slovanskih jezikov s primerjalno gramatiko indoevr. jezikov pa se je študirala v 8. skupini pod B, v 14., 18. in 19. pa pod C. Posamezni slovanski jeziki so se lahko študirali pod C v 8. skupini (ruščina), v 16. pa kot sploh kak jezik. — Kot je znano, so bili predmeti pod C pomožni, diplomski izpiti pod A in B pa so imeli značaj strokovnih znanstvenih izpitov.

Ta koncept je bil noveliran l. 1928. Kot 12. predmetna skupina je narodni jezik, 13. narodni jezik in književnost, 15. slovanska skupina. Slovenski jezik s srbskohrvaščino (in narobe) se je v 12. skupini študiral pod A hkrati s staro cerkveno slovanščino, pod B pa v 13., 15. in 24. (etnološki) skupini. Pod C se je študiral v 15., 14. (narodna književnost), brez stare cerkvene slovanščine pa v 17. (orientalistika), 19. (germanistika), 20. (narodna zgodovina) in 24. (etnologija) skupini. — Slovanski jezik se je študiral pod C v 12., 13., 14. in 20. skupini, ruščina s književnostjo pa tudi kot A predmet v 15. skupini; v tej je bil pod B mogoč tudi češki jezik s književnostjo.

S štud. načrtom 1928 je bila torej iz diplomskih predmetov črtana slovanska primerjalna slovnica, v veljavi pa je ostal do l. 1947.

Kakor vsi dotlejšnji je bil preenostranski, kakor prejšnje, so tudi tega zaradi tega kritizirali, profesorji pa branili. Ne bo odveč, če v zvezi s tem omenim zapisnik s seje FS 21. okt. 1924, ko je prof. Radojčić s pripombo, »da se rigorozno preveč kopičijo, zato naj se to poostri, naj se zahteva od dijakov, da položijo najprej diplomski izpit«, izzval naslednji odgovor: »Prof. Ramovš nasprotuje

izpremembi z motivacijo, da fakulteta nima samo naloge producirati srednješolskih profesorjev, ampak je njen smisel čisto znanstveno delovanje.« — V zapi-
sniku seje fak. sveta 26. marca 1931 pa beremo, da je rektor »dejal, da se pre-
davanja na filozofski fakulteti preveč specialna in da bi bilo treba več kompen-
dičnih«. Temu je tokrat ugovarjal Nahtigal s čisto formalno argumentacijo, češ
da »taka kritika pomenja kršitev fakultetne avtonomije in poseganje v svobodo
pouka«. — In pisмено izraženo mnenje K. Ozvalda (12. feb. 1937), da »priprav-
ljanje slušatelja in slušateljice za njuno učiteljevanje na srednji šoli ne bi smelo
biti profesorjem filozofske fakultete kakšna cura posterior, češ, glavna stvar
mi je — moja stroka«, je fakultetni svet pariral tako, da je dal ta stavek iz
dokumenta črtati. Ista usoda je doletela naslednji pasus: »In minister za pro-
sveto Milan Groll je pred osmimi leti v spremnem pismu, s katerim je narodni
skupščini predložil načrt zakona o srednjih šolah, pravilno naglašal, da so pro-
padanje naše srednje šole deloma zakrivile i — *univerze*, ki se preveč speciali-
zirajo samo na gojitev znanosti ter se premalo ozirajo na to, da bi pripravile
kandidate i za izvrševanje poklica v srednji šoli.«

Tej kritiki tudi v sedanjem trenutku ni treba dodati ničesar.

Kljub temu je l. 1941 Ramovš le reformuliral tak značaj učne snovi za jeziko-
slovne skupine na sploh (čeprav veljajo njegove besede predvsem za slavi-
stiko) takole:

»/M/ora vsakdo obvladati splošno fonetiko, biti poučen o metodah eksperimen-
talne fonetike, poznati mora osnove fonologije, dalje težka poglavja o intona-
cijah, akcentih, kvantiteti, nadalje historično in moderno dialektologijo, historijo
in geografijo jezika, metode komparativne gramatike (za kar mora pridobiti
tudi praktično znanje vsaj treh jezikov, ki prihajajo v komparaciji v poštev),
poznati mora razvoj moderne lingvistike, biti večč metodam filologije itd. itd.«

V tej reformulaciji je novost v tem, da knjižni jezik sploh ni omenjen, pač pa
se zahteva osnovno znanje fonologije in poznanje razvoja modernega jeziko-
slovja. Zadnje dvoje bi bilo pomembno, ko bi se bilo v še tako skromni meri
odrazilo v raziskovalni in predavalni praksi na ljubljanski filozofski fakulteti,
a se žal ni.

V novi Jugoslaviji se je sprva študiralo še po predpisih iz l. 1928, s štud. letom
1947/48 pa so začele veljati Začasne študijske določbe. Po njih so diplomski
izpiti imeli značaj strokovnih izpitov, doktorski pa znanstvenih.

Na slavistiki sta bili sedaj le 2 predmetni skupini: slovenski (srbohrvatski) jezik
s književnostjo (11) in ruski jezik s književnostjo (12). Prvi se je povezoval
lahko tudi s francoščino, italijanščino, angleščino, nemščino, latinščino, grščino,
filozofijo in pedagogiko, drugi pa poleg s slovenščino tudi s filozofijo in peda-
gogiko.

Kot kažejo redi predavanj, se je s tem učnim načrtom prvič začel predavati
slovenski knjižni jezik kot del predmeta A in B (kot del predmeta C pa se je
predaval že leto prej). Odtlej slovenščina ni mogla več biti stranski študijski
predmet; to je imelo za posledico, da število nezadostno šolanih slovenistov
profesorjev ni več naraščalo. — Seveda je bilo tudi v tem učnem načrtu pravo

težišče pouka še vedno na zgodovinskem študiju jezika in dialektologije s staro cerkveno slovanščino. Pomemben je zaradi tega, ker je primerno poudaril pomen študija ruskega jezika nasproti drugim slovanskim in nasproti primerjalni slovnici slovanskih jezikov. Veljal pa je le dve leti.

Že v štud. letu 1949/50 je veljal nov načrt, tudi ta le 2 leti. Po tem študijskem načrtu se je študij slovenskega jezika avtomatično vezal s srbskohrvatskim jezikom in z rus. jezikom in književnostjo. Kot materni jezik je imel sodobni knjižni jezik 8/8 ur (pred / so predavanja, za njo vaje) v prvih dveh letih, dialektologija 6/4 in zgodovinska slovnica 6/6 v drugih dveh letih. Srbskohrvatski jezik je imel 8/4 od 3. do 7. semestra, ruski jezik s književnostjo 8/ v prvih dveh letnikih, posebnost pa je makedonščina s 4/2 v 4. in 5. semestru. Poleg tega je bil še uvod v lingvistiko 4/ (1. letnik), stara cerkvena slovanščina 8/8 (1. in 2. letnik), primerjalna slovanska slovnica 4/2 (4. in 5. letnik) in opisna fonetika (1. letnik) 2/.

Druga taka — kot so jo imenovali — enopredmetna skupina je bila ruski jezik s književnostjo: sodobni ruski jezik 16/24 (I-VIII = 1. do 8. semester), zgodovina jezika 4/4 (V-VIII), drugi slovanski jezik 8/16 (I-IV) in sodobni slovenski knjižni jezik 8/8 (I-IV). Posebnost tega učnega načrta je bil materni jezik 4/ v ruski, germanski in romanski skupini, 4/4 pri etnologiji, /4 pri klasični filologiji. Če je romanist ali germanist študiral tudi slovensko književnost, je moral poslušati 8/8 sodobni slovenski knjižni jezik, prav toliko pa tudi študent svetovne književnosti in literarne teorije. — Slovanski jezik se je lahko študiral tudi v okviru primerjalnega jezikoslovja.

Očitno pretežka je bila skupina slov. jezik in književnost; odlika tega učnega načrta pa je gotovo ta, da je zahteval znanje materinščine na vseh jezikoslovnih skupinah na fakulteti.

Učni načrt 1951/52 dovoljuje študirati slovenski jezik s književnostjo pod A in B, in prav tako srbskohrvatski jezik s književnostjo ter slovanski jezik s književnostjo. Primerjalna slovnica slovanskih jezikov je bila obvezno B predmet ob slovenskem ali slovanskem jeziku k književnostjo. Slovanski jezik s književnostjo so lahko študirali tudi germanisti in romanisti (ti le slovenski, srbskohrvatski ali ruski). Slovenski jezik s književnostjo so imeli komparativisti od 1. do 5. semestra ali pa kot predmet B.

Za ta učni načrt je značilno, da je sodobni knjižni jezik predavalno in v vajah omejen na 1. in 2. semester, slovenska zgodovinska slovnica pa je segala kar od 3. do 8. semestra. Slovenski knjižni jezik je torej neprimerno zapostavljen tudi v primeri s štud. načrti od 1947 dalje, hipertrofirana pa je zgodovinska slovnica. Drugi pomožni predmeti so bili isti kot v prejšnjem načrtu, le primerjalne slovnice slovanskih jezikov ni bilo več. Ta načrt je bilo po vsem videzu študijsko silno lahko realizirati, verjetno prav zaradi pretiranega poudarka na zgodovinski slovnici. V glavnem po njem je v 8 letih (od 1955 do 1962) diplomiralo kar 239 slavistov proti 389 v preostalih 38 študijskih letih, tj. v 17 % let je diplomiralo 37 % vseh slavističnih diplomantov do l. 1968. To je bilo hkrati obdobje največjih personalnih sprememb na učiteljskih mestih.

Zadnji trije učni načrti so se sicer pripravljali še v času, ko so slavistiko vodili Nahtigal, Ramovš in Stojičević, vendar je kaj malo verjetno, da bi bili pri teh spremembah sodelovali s posebnim navdušenjem. Vsaj zadnjega so morda v precejšnji meri oblikovali tradicionalno jezikoslovno šolani Ramovševi učenci.

Sledil je učni načrt iz l. 1959. Njegova 8. do 11. predmetna skupina so bili slovenski jezik s književnostjo, srbskohrvatski jezik s književnostjo, ruski jezik s književnostjo in drugi slovanski jezik s književnostjo. Slovenski jezik s knj. se je povezoval z vsemi drugimi slavističnimi skupinami, pa še s filozofijo in sociologijo (1), psihologijo (3), občo in narodno zgodovino (4), etnologijo (7), francoščino (12), italijanščino (13), angleščino (14), nemščino (15), primerjalnim jezikoslovjem (17) in svetovno književnostjo (18). Srbskohrvatski jezik s knj. se je povezoval z 1, 4, 7, 8, 16—18, ruski jezik s književnostjo pa z 1, 8, 9, 12—18. Ob tem učnem načrtu je bil po daljšem presledku spet podan tudi profil predmetov:

»Študij slovenskega jezika in slovstva in srbohrvaščine ali katerega drugega slovanskega jezika in slovstva obsega:

A. študij starocerkvenoslovanskega jezika in pismenstva kot podlago za nadaljnji študij slovenskega in kateregakoli drugega slovanskega jezika in slovstva.

B. Poznavanje obče in specialne fonetike.

C. Znanstveno poznavanje sodobnega knjižnega jezika.

Č. Poznavanje historičnega in dialektičnega razvoja jezika.

Te zahteve veljajo tako za A kakor za B predmet, v poslednjem primeru seveda v nekoliko skrčenem obsegu.«

Kot že v načrtu 1951 nam pregled ur za posamezna področja kaže premočno prevladovanje zgodovinskih predmetov, stare cerkvene slovanščine in celo drugega slovanskega jezika nasproti sodobnemu knjižnemu jeziku. Prim. za predmet slovenski jezik in slovstvo pod A: 30 — 16 — 8 — 6 ur. Slov. knjižni jezik ima komaj eno petino ur zgodovinske slovnice in dialektologije, stara cerkvena slovanščina je od njega močnejša za 150 %, slovanski jezik za 33 %. Nič boljše ni bilo, če se je slovenski jezik in slovstvo študiral kot B predmet pri sh. jeziku s književnostjo ali pri slovanskem jeziku s književnostjo: 20 — 16 — 0 — 6 (0 označuje slovanski jezik pod A). Zapostavljenost slovenskega knjižnega jezika v tem načrtu zelo nazorno kaže tudi dejstvo, da je sh. jezik pod B imel 24 ur sodobnega knj. jezika in le 8 ur zgodovinske slovnice, medtem ko ima slovenski jezik pod B to razmerje 6 : 20; sh. ali rus. jezik pod A pa sta imela to razmerje 24 : 16. Seveda tako neugodno razmerje sodobnega knjižnega jezika nasproti drugim jezikoslovnim disciplinam v okviru istega predmeta ali nasproti srbskohrvatskemu ali ruskemu jeziku s književnostjo ni le posledica dejstva, da se pri tujem jeziku poveča število ur iz sodobnega jezika zaradi lektorskih vaj, temveč gotovo odraža mnenje sestavljavcev učnega načrta, da sodobni knjižni jezik sploh ni znanstvena panoga. Kakšen anahronizem glede na stanje drugod po svetu in tudi v Jugoslaviji!

Od šol. leta 1961/62 je v veljavi nov učni načrt. Po njem so slovanski jeziki s književnostmi v eni sami (10.) skupini, slavistika pa ima 5 stolic: prej enotna študijska skupina slovenskega jezika s književnostjo se je razdelila na stolico za slovenski jezik in na stolico za slovensko književnost. Glede na središčnost slovenistike v okviru slavistike je to gotovo prav, še bolj pa bi bila ugodna delitev jezikovnega dela slovenističnega študija na dve stolici: na stolico za sodobni knjižni jezik, stilistiko in zgodovino knjižnega jezika ter na stolico za slovensko zgodovinsko slovnico ter dialektologijo.** Taka delitev bi dala pristojnost odločanja o vprašanih knjižnega jezika (npr. personalna politika na univerzi in znanstvenih in izobraževalnih ustanovah sploh, skrb za profil predmeta, doktorskih nalog, distribucija znanstvenih štipendij itd.) tistim, ki ta predmet na univerzi sami raziskujejo in poučujejo.

Druge tri stolice so: stolica za srbskohrvatski in makedonski jezik s književnostima, stolica za ruski jezik s književnostjo in stolica za splošno primerjalno slovansko jezikoslovje.

Slovenski jezik s književnostjo se študijsko lahko veže razen z drugimi slovanskimi jeziki s književnostjo še z vsemi drugimi jezikovnimi skupinami ter z etnologijo in svetovno književnostjo.

Bistvena novost tega novega učnega načrta je delitev študija na nižjo in višjo stopnjo. Na nižji stopnji se študirajo predmeti slovenski jezik s književnostjo ali srbskohrvatski jezik s književnostjo ali ruski jezik s književnostjo. Od jezika se študira samo knjižni (ne pa tudi zgodovinska slovnica ali dialektologija), in sicer v obsegu 10/8 za slov., 8/16 za sh. in 8/20 za rus. Obvezen je tudi uvod v študij slovanskih jezikov 4/ in splošna fonetika 2/. Na višji stopnji se vse trem jezikom dodaja 6/ stare cerkvene slovanščine, če je tudi drugi jezik slovanski, nadaljuje se knjižni jezik (slovenski 4/4, ruski 8/8) ter dodaja zgodovinska slovnica 12/8 za slovenščino in 8/4 za srbohrvaščino, kolikor gre za jezikoslovno študijsko smer, v slovstvenozgodovinski pa je razmerje naslednje: knjižni jezik slovanski 4/2, zgodovinska slovnica z dialektologijo 4/4, ruski jezik 4/2 in srbskohrvatski jezik 4/4. Vsemu temu se dodaja v jezikoslovni skupini primerjalna slovnica slovanskih jezikov 4/2 in splošno jezikoslovje 2/2.

Če se je poleg slovenskega jezika (ali srbohrvaškega jezika) študiral neslovanski predmet, je bilo knjižnega jezika 4/4 in zgodovinske slovnice z dialektologijo 8/8, pri ruskem jeziku pa vsega le 8/8. — Primerjalno slovansko jezikoslovje se je lahko študiralo le ob slovenskem, srbohrvaškem ali ruskem jeziku kot drugem predmetu, in sicer v obsegu 12/8 za primerjalno slovansko slovnico, 8/4 za indoevropsko primerjalno jezikoslovje, 4/2 za litovski jezik in 2/2 za splošno jezikoslovje.

To pa še ni vse, saj pripombe k temu učnemu načrtu zahtevajo še naslednje znanje:

»Med študijem si mora kandidat mimo individualnega učnega programa pridobiti znanje:

** To se je v najnovejšem učnem načrtu iz l. 1969 prav na podlagi tega mesta mojega besedila in mojih ponovnih intervencij v samoupravnih forumih fakultete tudi zgodilo.

1. zgodovina slovenskega jezika: primerjalno slovansko jezikoslovje in južno-slovanski jeziki;
2. slovenski knjižni jezik: pasivno znanje še enega modernega zahodnega jezika in poljščine ali češčine;
3. slovenska dialektologija: primerjalno slovansko jezikoslovje in še en moderni zahodni jezik;
4. primerjalno slovansko jezikoslovje: ruščina in pasivno znanje vseh slovanskih jezikov;
5. slovanska leksikologija ali onomastika: pasivno znanje slovanskih jezikov;
6. starejša slovenska književnost: osnove latinščine in pasivno znanje še enega slovanskega jezika;
7. novejša slovenska književnost: pasivno znanje še enega zahodnega modernega jezika in enega slovanskega jezika;
8. novejša hrvatska in srbska književnost: isto kot pri 7;
9. ruski jezik: ukrajinski in beloruski jezik, osnove grščine;
10. novejša ruska književnost: ukrajinska in beloruska književnost. »

Že na prvi pogled se vidi, da je učni načrt prepotenten, da posebno v jezikoslovni skupini vse preveč poudarja kvantitetno načelo, ki kar mora oškodovati kvaliteto. Na drugi stopnji ima slov. knjižni jezik veliko preslaboten položaj, posebno še glede na dejstvo da se predava le v 3. letniku, ne pa tudi v 4. Slovenskemu (in analogno morda sh. in rus.) jeziku bi bilo treba v 3. in 4. letniku pripisati vsakokrat po 1/1 uro (sedaj naslovljeno kot splošno jezikoslovje). Očitno je namreč, da je splošne jezikoslovne zakonitosti mogoče najuspešneje preučevati prav v okviru knjižnega jezika, ker se preučuje najpodrobneje. Težko si je misliti, da se bo sodobni jezikoslovec formiral tako, da se v zadnjem študijskem letu še posebej koncentrirajo predmeti, kot so zgodovinska slovnica in dialektologija, primerjalna slovnica slovanskih jezikov, lektorat slovanskega jezika, ob istočasnem vegetiranju slov. knjižnega jezika. Še huje je, če pomislimo tudi na dejstvo, da tudi v teh zadnjih letih študent skuša zadostiti tistemu, kar je učnemu načrtu za posamezne predmete dodano v opombah (prim. južnoslovanski jeziki, osnove grščine, latinščine, beloruski in ukrajinski jezik itd.).

Učni načrt iz l. 1961/62 je bil v veljavi tudi le nekaj let. 1964 je bil izdelan učni načrt, ki je veljal samo za šol. leto 1966/67. V bistvu je za slavistične predmete enak svojemu predhodniku, le fonetika npr. je koncentrirana na 1. semester, uvod v slovansko jezikoslovje pa se predava v 1. semestru 1 uro, v drugem 3. Podoben mu je učni načrt iz l. 1965. Glede na sodobne realne potrebe po tipu jezikoslovca in profesorja je dokaj uravnovešen. Znane 4 študijske skupine so lahko A ali B predmet in se vežejo tudi z neslovanskimi študijskimi skupinami fil. fakultete.

Razmerje med sodobnim jezikom in zgodovinsko slovnico z dialektologijo je za slovenski jezik 14/12 : 8/8, za srbskohrvatski jezik 12/1 : 8/8, za ruski jezik 12/28 : 8/3. Poleg tega ima slovenski jezik lektorat iz češčine ali poljščine 8 ur, srbskohrvatski jezik pa iz makedonščine 12 ur.

Skupina primerjalno slovansko jezikoslovje se loči od slovenskega jezika po tem, da ima namesto knjižnega jezika primerjalno slovnico indoevropskih jezikov s posebnim ozirom na baltske in slovanske jezike v obsegu 16/16, namesto

zgodovine jezika in dialektologije pa primerjalno slovnico slovanskih jezikov v obsegu 21/12, lektorskih vaj pa prav tako 8 ur.

Načrt iz l. 1965—1967 predvideva posebno jezikoslovno skupino. V njej so pod A slov. in sh. jezik z makedonščino ali pa slovenščina in ruski jezik. Število ur za knjižni jezik in za zgodovinsko slovnico z dialektologijo se poveča na 16/12 : 12/8 za slovenski, na 12/16 : 8 za srbskohrvaški in na 16/32 : 12/8 za ruski jezik. Stara cerkvena slovanščina se poveča na 4/3, doda pa se še primerjalna slovnica slovanskih jezikov 4/2 in splošno jezikoslovje 2/2. Tudi tu ima srbskohrvaški lektorat makedonskega jezika 12, slovenščina in ruščina pa češčino, slovaščino ali poljščino v obsegu 16 ur.

Če se posebna jezikoslovna skupina študira pod B, je razmerje za knjižni jezik in zgodovinsko slovnico (z dialektologijo) naslednje: 12/10 : 4/4 za slovenski, 10/16 : 4/4 za srbskohrvaški in 12/30 : 4/4 za ruski jezik. Srbohrvaščina ima tudi tu lektorat iz makedonskega jezika 12 ur.

Tudi v tej varianti učnega načrta je očitna zapostavljenost slovenskega jezika, posebno knjižnega, pa naj se jezikoslovna skupina študira pod A ali B. Saj ima slovenski jezik pod A 48 ur, ruski 68 ur in sh. 46 ur, pod B pa slovenski 30, ruski 50 in srbskohrvaški 46.

V primeri s študijskim predmetom jezik s književnostjo naraste v tej čisto jezikoslovni skupini število ur slovenskega knjižnega jezika za 2 enoti, zgodovinske slovnice in dialektologije pa za 4. Če upoštevamo še prirastek 10 ur primerjalnega slovanskega jezikoslovja in splošnega jezikoslovja ter 8 ur slovanskega jezika, se še bolj določno kaže miselnost, da so zgodovina jezika, drugi slovanski jeziki in primerjalna slovanska slovnica za formiranje sodobnega jezikoslovca pomembnejši od študija slovenskega knjižnega jezika. To pa je velika zmeta, kot je bilo že povedano. Škodljive posledice te zmete je nujno treba odpraviti s korekcijo ur v jezikoslovni (in slovstvenozgodovinski) študijski skupini deloma v smislu korekcije, kot smo jo priporočali pri študijskem načrtu 1961/62, še bolj pa z redukcijo srbskohrvaškega in ruskega jezika ter slovanskih lektoratov na razumno mero. Tako bi se dobile ure za slovenski jezik, ne le knjižni, temveč tudi za zgodovinsko slovnico in dialektologijo. Saj je vendar očitno, da je veliko jezikoslovnih disciplin mogoče in smiselno na znanstveni ravni obravnavati le v okviru slovenskega sodobnega knjižnega jezika (npr. stilistika, besedoznanstvo, besedotvorje, v veliki meri tudi skladnja, stavčna fonetika in naglas), potem pa v okviru slovenske zgodovinske slovnice in dialektologije. Pri sedanjem obsegu učnih ur za slovenski jezik (posebno še za knjižni) je tako smotrno delo po nepotrebnem ovirano in za posamezna področja jezika tudi onemogočeno.

Po predlogu učnega načrta s konca leta 1967, se je položaj slovenskega knjižnega jezika toliko poslabšal, kolikor je zgodovinska slovnica z dialektologijo povečala število učnih ur za 2 enoti, slovenski knjižni jezik pa je ostal pri svojem.***

(Se bo nadaljevalo)

*** Na podlagi zgornjih argumentov je bil najnovejši predlog učnega načrta iz l. 1969 res nekoliko modificiran v tem smislu, da je slovenski knjižni jezik dobil več ur, drugo pa je ostalo po starem.

PETDESET LET JEZIKOSLOVNE SLAVISTIKE NA LJUBLJANSKI FILOZOFSKI FAKULTETI

2. Personalna politika*

Zimski semester 1919 je jezikoslovni del slavistike začel z dvema rednima profesorjema: Rajkom Nahtigalom, rednim profesorjem slovanske filologije, in Franom Ramovšem, rednim profesorjem za slovenski jezik.

Obe katedri sta se skušali personalno okrepiti najprej z lektorji. Že v zimskem semestru 1920 se razpravlja o lektorju za sh. jezik [(potencialni kandidat je bil tudi A. Drechsler)]. Misel na lektorat srbohrvaščine pa je kmalu spodrinila zamisel »stolice za srbohrvatsko literaturo in zgodovino knjižnega jezika«. Nahtigal se je dogovarjal z Rešetarjem, Matičem in Drechslerjem, mislilo pa se je tudi na D. Bogdanoviča. Z Beličevim posredovanjem je Ramovš uveljavil kandidaturu A. Stojičeviča. Ta je začel predavati v zimskem semestru 1921 kot izredni profesor za »srbohrvatski jezik in literaturo«.

Gotovo že v poletnem semestru 1922 je nastopil tudi lektor ruskega jezika. N. Preobraženski [predlagan 7. nov. 1921]. Konkurenti so mu bili Rozov, Sopočko in Stein]. Katedra za slovansko filologijo je uspešno pripravljala pot tudi lektorju za češčino. Pridobljen je bil kot štipendist češke vlade V. Burian; vaje iz češčine je začel prav tako vsaj že v let. semestru 1922.

Tedaj [(pred 25. sept. 1921)] se je mislilo tudi na »lektorat izgovorjave slovenskega jezika«. Mesto je bilo ponujeno A. Brezniku, svoječasnemu predlaganemu kandidatu za stolicu »slovenskega jezika« na zagrebškem (neuresničenem) provizoriju ljubljanske [filozofske] fakultete. Ko je Breznik svoj prvotni pristanek na lektorsko mesto umaknil, se je sklenilo, »da naj išče prof. Ramovš primerno osebnost za lektorat izgovorjave slovenskega jezika« (7. nov. 1921). [Lektorat naj bi bil »služil tudi namenu, da se npr. srbo-hrvatski slušatelji priuče slovenskemu jeziku«. O nadaljnjih prizadevanjih za ta lektorat v zapiskih ni sledu.] Pač pa se je seminar za slovansko filologijo skušal okrepiti z asistenti. R. Kolarič je bil »asistentski namestnik« že od 2. jul. 1920, od 19. nov. istega leta pomožni asistent, od 30. jun. 1923 pa redni asistent z začasno namestitvijo. Spomladi 1927 je postal stalno nameščen, a je prešel na I. državno gimnazijo kot profesor. — Asistenta je nato slovanski seminar dobil šele 14. avg. 1929: bil je to A. Bizjak, v šol. l. 1924/25 in 1925/26 na Nahtigalov predlog pomožni asistent, l. 1923 pa pomožni knjižničar. Stalni asistent je postal l. 1935, 25. febr. 1950 pa višji asistent.

* O oklepajih [] in // glej pripombo na začetku prvega dela te razprave.

S tem je bilo skoraj docela formirano učiteljsko telo za dve desetletji; končna bilanca so 3 profesorji (tudi Stojičević od šol. l. 1925/26 redni), 2 (kontraktualna) lektorja, eden za ruščino, drugi za češčino, in 1 asistent. Konec 30-ih let (23. maja 1939) je bil postavljen za privatnega docenta za slovansko filologijo še A. Isačenko (v štud. letu 1940/41 je predaval rusko oz. sploh vzhodnoslovansko zgodovinsko slovnico).

Gledano v celoti, je mogoče reči, da se je personalno primerno krepila samo stolica za slovansko filologijo, nikakor pa ne slovenistika. (Resda to velja tudi za srbokroatistiko, toda ta se po pomenu in funkciji nikakor ne da primerjati s slovenistiko.) Ker so bili kvalificirani ljudje na razpolago in ker — to dokazuje razvoj stolice za slovansko filologijo — tudi denarne težave niso bile nepremostljive, moramo zaradi tega misliti na odsotnost prizadevanja za personalno izpopolnitev stolice za slovenski jezik. S tem v zvezi je zanimivo mesto v zapisniku fakultetne seje 3. feb. 1926: »Sprejme se prof. Ramovšev predlog: sistemiziranje stolic se postavi z dnevnega reda.« Enako pomembno je vedeti, kako se je uresničil Kidričev predlog, da »naj se izdela načrt tekom 10 let še potrebnih stolic (rednih, izrednih in docentskih)«. 17. jan. 1930 se je na seji obravnaval »Načrt za sistemiziranje stolic na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani«. Pod točko 7 in 9 se od slavističnih predlagajo le dotedanje tri redne profesure: slovanska filologija s staro cerkveno slovanščino, slovenski jezik, srbohrvatski jezik s književnostjo. Nanje se nanaša pripis: »Gori navedene redne stolice se smatrajo za glavne stolice in jim pripada vsaki po potrebi tudi po ena docentura.« Kot smo že videli, je to možnost kasneje realiziral le Nahtigal z Isačenkoma, ne pa tudi Ramovš, čeprav so bile potrebe po učitelju slovenskega knjižnega jezika očitne. [To je toliko bolj nerazumljivo, ker je bil prof. Ramovš personalno pobuden celo za druge stolice: »Na predlog prof. Ramovša se sklene, naj se v fakultetni predlog doda prirodoslovnim strokam (geografija, zoologija, botanika in geologija) še ena izredna profesura brez točnejše opredelitve.«

Našo misel, da na slovenistični stolici ni bilo želje po personalni izpopolnitvi, potrjuje odsotnost enakega predloga za slovenistično stolico. Razlog za to je po vsej verjetnosti podcenjevanje predmeta, ki bi ga danes imenovali sodobni knjižni jezik, hkrati pa tudi jezikovnih plasti, ki bi jih vsekakor tudi bilo treba znanstveno obdelovati in raziskovati (npr. skladnja, besedotvorje, fonologija). V bistvu isti negativni odnos do personalne spopolnitve na slovenistični katedri izkazujejo tudi druga dejstva. 11. maja 1931 se je obravnavala še ena sistemizacija, a tudi tedaj so bili poleg rednih stolic za slovenščino, slovansko filologijo in sh. jezik in literaturo predlagane le še docentura in asistentura za slovansko filologijo, poleg tega pa za isto stolico še lektorati za ruščino, češčino in poljščino. Nič boljše ni bilo s slovenistiko 1935, čeprav se je tedaj na predlog¹ Ramovša »fakulteti priporočalo, da zahteva za prihodnje budžetno leto čim več novih rednih in izrednih profesorur in docentur«. [Denarna preskrbljenost je tedaj videti dobra, saj 17. 11. 1937 beremo: »Fakulteta ima torej 10 honorarnih predavateljev /.../ Kreditov je za vse dovolj.«]

Neposredno pred okupacijo 1941 je bil na mesto odšlega lektorja za češčino izvoljen B. Urbančič.

¹ Dodano prof.

V obdobju okupacije je personalna zasedba slavističnega oddelka ostala v bistvu nespremenjena, le da je svoje mesto takoj skraja zapustil Isačenko. Z Urbančičevim odhodom v partizane (jeseni 1943) je ostala brez učitelja češčina, brez asistenta pa je bil slavistični oddelek od 4. do 30. mar. 1942, ko je bil Bizjak v zaporu. Od jan. 1943 pa je bil asistent volonter Vlado Novak.

Prva važna sprememba v obdobju nove Jugoslavije je bila, ko je fakultetni svet sklenil kreirati učno mesto za slovenski knjižni jezik (1. okt. 1945, tako kot za češčino in poljščino) v obliki lektorata. To mesto je bilo še isti mesec (22. okt. 1945) tudi razpisano, 24. maja 1946 pa »/p/rof. Ramovš predloži za lektorja za slovenski knjižni jezik dr. Antona Bajca, prof. na učiteljišču«. Oktobra 1946 je slovenski knjižni jezik po več kot četrto stoletju obstoja slovenske univerze končno le dobil specializiranega učitelja ([7. jun. 1948 predlagan,] 26. jun. 1948 pa potrjen za »docenta slovenskega knjižnega jezika«, 28. jun. 1951 pa za izrednega profesorja).

1. okt. 1947 je bilo v fakultetnem svetu sklenjeno »imenovanje Urbančiča Borisa za lektorja češkega jezika, Štefan Rozali je za poljski jezik in Smole Viktorja za slovaški jezik«. [Zanimivo je, da se je za češ. lektorat l. 1945 spet zanimal Burian, a je bil že 24. jul. 1945 vrnjen na svoje dotedanje službeno mesto B. Urbančič. 1. 7. 1947 je zaradi vakantnosti češkega lektorata že bil imenovan za lektorja R. Kolarič, vendar se je izvolitev preklicala.] Z opisanimi namestitvami iz okt. 1947 je bil torej prvotni enotni lektorat za češki in slovaški jezik [glede na udeležence natečaja] razdeljen na dva dela.

[Katedra za slovansko filologijo je imela sedaj rednega profesorja, lektorje za poljščino, ruščino in češčino in asistenta. Glede na z družbenopolitično ureditvijo utemeljen narasli ugled ruščine »/f/akultetni svet sklene /5. dec. 1945/ na predlog prof. Nahtigala, naj se takoj in z najkrajšim rokom razpiše pet lektorskih mest za ruski jezik na filozofski fakulteti«. Že januarja 1946 so se obravnave prispele prijave, strokovna usposobljenost pa jih je po profesorski oceni razvrščala takole: J. Prezelj, B. Sokolov, I. Željeznov in G. Assejev. Do njihove izvolitve pa, zdi se, ni prišlo.]

Potreba po utrditvi slovenskega jezika med slušatelji filozofske fakultete (prim. 4. jul. 1946: »Uvesti je treba izpit iz slovenščine za vse kandidate filozofije«) se ni odrazila v sistem[at]izaciji zadevnega učiteljskega mesta, temveč se je to breme začasno obesilo na rame novo izvoljenega lektorja Bajca. [(Prim. 5. maj. 1947: »Končno ugotovi tov. dekan /Peterlin/, da predava lektor dr. Bajec slovenski jezik za slušatelje vse fakultete in ne samo za slaviste.« Posledica Bajčeve preobremenjenosti s predavanji za neslaviste je bila tiha likvidacija slovenskega jezika za neslaviste že 1949. l.)]

V visokih 40-ih letih in na začetju 50-ih let je bil torej oddelek za slavistiko jezikoslovno zaseden kot še nikoli: 3 redni profesorji, docent za slovenski knjižni jezik, honorarni predavatelj za ruščino (N. Preobraženski), lektorji za poljščino, češčino in slovaščino. Poleg tega so bili 3 do 4 asistenti [: višji asistent Z. Bizjak, od 23. okt. 1948 pa B. Pogorelec kot pomožni asistent pri katedri za slovenski jezik /oddelek za fonetiko in historično slovnico/, M. Sovre kot pomožni asistent pri katedri za slovenski jezik /oddelek za uvodna lingvistična pred-

vanja/ in F. Jakopin kot pomožni asistent za slovansko filologijo. Občasno še Rigler in Kranjec.]

Te nove namestitve so [bile denarno zagotovljene s tedanjimi ugodnimi možnostmi (prim. 30. mar. 1948: »dekan /Škerlj/ prosi, da naj vsak predstavnik katedre do 1. aprila javi dekanatu število in zvanje osebja, ki na katedri primanjkuje radi pravičnega pouka in dela«), so] pa hkrati posledica dejstva, da so v personalno politiko posegli iniciativni slušatelji slavistike. S tem v zvezi je zanimivo mesto v zapisniku s seje 3. maja 1948: »želje slavistične skupine ŠM glede namestitve novih pomožnih asistentov za slovenski jezik in zgodovino slovenske književnosti sprejema Fakultetni svet z odobravanjem na znanje in jih bo podprl, ko bodo kompetentni profesorji — kakor je že določeno — stavili konkretne predloge.« Študentje so ob tej priliki zahtevali tudi profesorja za ruski jezik; res nameščen pa je bil lektor za bolgarski jezik (Simion Hesapčiev) 1949. leta.

V tem času so bile težave le s češkim lektoratom. Ker je novo izvoljeni lektor za češč. bil poklican na drugo mesto, je bil Nahtigalov predlog, da bi to delo prevzel Smolej; ko ta ni hotel, se je predlagal nov razpis mesta (23. okt. 1948). Že 27. nov. 1948 je bil za lektorja češčine izvoljen Fran Bezljaj, ni pa menda bil takoj potrjen, in se na tem mestu personalno vodi šele od 20. feb. 1950.

Komaj je bilo personalno stanje na slavističnem oddelku kolikor toliko ugodno [(od 4. nov. 1950 je imel pomožna asistenta tudi slov. knjižni jezik)], pa so že začele nastopati deloma nepričakovane težave.

Personalno krizo na slavističnem oddelku je z nevarno obolenostjo konec 1948 začel Fran Ramovš, ki je potem le s pol prejšnje moči od časa do časa še predaval, zelo pa ga je okupiralo tudi² predsedništvo na slov. akademiji za znanost in umetnost. L. 1951 sta dosegla upokojitveno dobo Stojičević in Nahtigal; spomladi 1952 je Stojičević umrl, Nahtigal pa odšel v pokoj s koncem šolskega leta 1952/53.

Nastale vrzeli so skušali sprva zapolniti z rodom prvega desetletja ljubljanskih slavistov. Že 23. marca 1951 je fakultetni svet razpravljal o imenovanju R. Kolariča za honorarnega predavatelja za zgodovinsko slovnico slovenskega jezika. Kolarič je nato res honorarno predaval do konca šolskega leta 1957/58. Tedaj je bil [v redno delovno razmerje na istem mestu sprejet]³ Tine Logar, ki to delo opravlja še sedaj⁴ [(Izbran je bil za docenta »za zgodovino slovenskega jezika s posebnim poudarkom na slovenski dialektologiji.«)]

Nahtigala, ki je zadnja leta vse manj predaval, je že v šol. letu 1950/51 delno nadomeščal A. Bizjak s predavanji in seminarskimi vajami iz stare cerkvene slovanščine in slovanske primerjalne slovnice, skoraj v celoti pa je njegovo delo⁵ prevzel v šol. letu 1951/52, vendar le do hude obolenosti spomladi 1952, v šol. letu 1950/51 pa je Nahtigalova predavanja iz stare cerkvene slovanščine opravljal tudi asistent F. Jakopin.

² Beseda tudi zamenjana z nato.

³ Izpuščeno zamenjano s kot docent za ta predmet

⁴ Dodamo kot profesor.

⁵ Zamenjeno s predavanja.

30. maja 1951 pa v zvezi z Nahtigalovim predlogom, »da se poverijo asistentu Fr. Jakopinu delni izpiti iz starocerkvenoslovanščine«, svet sklene, »da se povabi v sporazumu z ministrstvom prof. Tomšič, ki naj opravi izpite iz starocerkvenoslovanščine«. Eno leto (1952/53) je Nahtigalova predavanja o primerjalni slovnici slovanskih jezikov »z omejitvijo na praslovanščino in starocerkvenoslovanščino pod lingvističnim vidikom« prevzel prof. K. Oštir. Od 1953/54 je končno [F.] Tomšič kot izredni profesor prevzel večino obveznosti Nahtigalove stolice. [Pri delu v seminarju za slovansko filologijo in staro cerkveno slovanščino naj bi mu bila pomagala asistenta F. Jakopin in M. Sovre.]

Ker je Tomšič primerjalno slovnico slovanskih jezikov predaval samo izjemoma, si je slavistični oddelek v šol. l. 1955/56 in 1956/57 pridobil za honorarnega predavatelja tega predmeta [bivšega lektorja češkega jezika,] F. Bezlaja. [Ta se je nato potegoval za mesto profesorja za zgodovinsko slovnico in dialektologijo slovenskega jezika (obenem z R. Kolaričem in T. Logarjem), zato v šol. l. 1957/58 slovanske primerjalne slovnice ni predaval, jo je pa, ko je bil s šol. letom 1958/59 sprejet v redno delovno razmerje na fakulteti.]

Tako sta po daljšem obdobju nejasnosti in nestalnosti [sedaj] bivše Nahtigalovo delovno mesto zased[a]la F. Tomšič, ki se je zmeraj bolj omejeval na staro cerkveno slovanščino, in F. Bezlaj, ki je bil /1958/ izvoljen za izrednega prof. primerjalnega slovanskega jezikoslovja (redni profesor od 26. 12. 1962).

Tudi zamenjava Stojičevičevega mesta se je vlekla nekaj let. Da se razpiše mesto rednega profesorja ali docenta »za zgodovino srbskohrvatskega jezika in stare srbske in hrvaške književnosti«, je fakultetni svet sklenil že 17. sept. 1952, 13. jan. 1953 pa je izmed treh kandidatov, [tj. Bratoljuba Kljajića, Vasa Tomanića in Nikole Pribića,] izvolil [prva] dva »ex sequ loco« za izredna profesorja. Do uresničitve tega pa ni prišlo in isti forum je 12. okt. 1953 sklenil, da se začasno zaposli Janko Jurančič, tedaj profesor na Višji pedagoški šoli. 27. dec.⁶ je bil Jurančič izvoljen za honorarnega predavatelja [(predlagan pa je bil za honorarnega docenta), 16. marca 1961 je bil predlagan za višjega predavatelja,] 23. maja 1962 pa postane izredni profesor. — [Že 9.] dec. 1952 je⁷ imenovan za lektorja srbskohrvatskega jezika Dalibor Brozović. To mesto je zasedal do konca šol. leta 1955/56. Dec. 1956 je bil po B. odhodu na isto mesto predlagan Vatroslav Kalenić, vendar [se je nastavitev zavlekla, tako da] je začel delati šele s šol. letom 1958/59.

[Svojevrstne personalne probleme je za slovenski knjižni jezik v tem času reševal tudi A. Bajec. 4. nov. 1950 »predlaga, da se /.../ Marko Kranjec, slušatelj III. sem., in Rigler Jakob, slušatelj V. sem. slavistike imenujeta za pomožna asistenta /.../ za slovensko opisno slovnico, pravorečje in pravopis«. Dec. 1952 je bil Rigler imenovan za inštruktorja, 1953 za demonstratorja, nazadnje pa je bila na 9. junija 1954 sistematizirano mesto asistenta za slovenski knjižni jezik 21. okt. 1954 izvoljena B. Pogorelec, bivši provizorni asistent pri Ramovšu, tedaj pa gimnazijski profesor.

⁶ Dodano 1953.

⁷ Dodan bil.

3. dec. 1955 je bila predlagana sistematizacija mesta demonstratorja za knjižni slovenski jezik. To mesto je 14. okt. 1957 zasedel Jože Pogačnik, in sicer z izrecnim dostavkom »pri stolici za slovenski knjižni jezik«.]

Nekako sredi največje dejavnosti je⁸ Bajec [že] 25. maja 1957 »prosi/1/ za upokojitev zaradi šibkega zdravja« [in tako odprl krizo predmeta slovenski knjižni jezik, ki je trajala dobrih 15 let.] Fakultetna uprava je tedaj sicer pooblastila »[tov.] prodekana /Vidava/, da v imenu fakultete govori s predsednikom[a] fak. sveta in jima predloži, da bi povabil[a] prof. Bajca, naj umakne svojo prošnjo za upokojitev in zaprosi za reelekcijo« [toda posredovanje, če je do njega res prišlo, ni bilo uspešno]. In tako je predmet slovenski knjižni jezik na slovenski univerzi [bil]⁹ spet brez učitelja. [Ker je asistent slov. knjižnega jezika bil že 2. leto na Poljskem na specializaciji, novo izvoljeni demonstrator Pogačnik pa tudi ni delal čudežev (Kolarič, Bezljaj, Logar so bili še v postopku), so na seji 7. in 9. dec. predlagali upokojenega Bajca za honorarnega predavatelja za opisno slovnico. V tem svojstvu je potem predaval¹⁰ do 30. 6. 1963, vendar v šol. letu 1959/60 le cikel predavanj v aprilu in maju.

[Ker se je med tem (od 21. nov. 1958) B. Pogorelec vodila kot »asistent za sodobni knjižni jezik in primerjalno slovansko gramatiko« in je svoje energije morala posvečati tudi drugemu delu svojega naslova, je dokaj čudno, da jezikoslovci slavističnega oddelka niso bili za to, da se 9. marca 1959 sistematizirano mesto »asistenta za sodobni slovenski knjižni jezik« tudi razpiše. Potencialni kandidat za to mesto je bil J. Toporišič, ki je nato po Bajčevem dokončnem odhodu s slavistike kot lektor slovenskega jezika na zagrebški filozofski fakulteti bil izbran za »honorarnega predavatelja za cikel predavanj« (mesto namreč ni bilo razpisano, število predavalnih ur pa omejeno na 4). Predavanja in vaje je prevzel s šol. letom 1963/64 in jih ima vse doslej. Od 1. 1964. del učne snovi iz slov. knjižnega jezika predava tudi B. Pogorelec, venio legendi za predavanja na 1. stopnji iz slovenskega knjižnega jezika pa je 1964 leta dobila tudi asist. T. Orožen, a je odtlej občasno vodila le seminarske vaje.]

Ker so bile vse [te] rešitve le provizorične, je bila 30. sept. 1965 razpisano mesto »docenta za slovenski knjižni jezik«. Zanj sta se potegovala B. Pogorelec in J. Toporišič. [24. feb. 1966 sta bila za docenta predlagana oba, a glasovalo se je samo za B. Pogorelec. Potrebno večino je dobila ob ponovnem razpisu in tako 31.¹¹] maja 1966 postala docent za slovenski knjižni jezik, medtem ko se je J. Toporišiču priznala vnaprejšnja habilitacija za isti predmet.

Če so bile z izpopolnjevanjem knjižno slovenističnih delovnih mest tolikšne težave, pa tega nikakor ni mogoče trditi za druge slavistične predmete. 21. okt. 1954 je bila izvoljena za lektorja ruskega jezika Vlasta Tominšek, 21. maja 1956 pa Vera Brnčič. Redno nameščena 1. 11. 1958 (do konca šol. l. 1959/60.) [Že 1. 8. 1957 je postala Valentina Orožen asistent za staro cerkveno slovanščino in slovansko filologijo. 9. mar. 1959 predlagana sistematizacija in razpis

⁸ Dodano prof.

⁹ Bil prestavljen za je.

¹⁰ Izpuščeno zamenjano: *Upokojeni prof. Bajec je kot honorarni predavatelj za opisno slovnico potem predaval.*

¹¹ Zamenjano z B. Pogorelec.

mesta za zgodovino slovenskega jezika in slovenske dialektologije pa se je 27. sept. 1960 realiziralo v obliki asistenture za primerjalno gramatiko slovanskih jezikov (Emilija Hajnšek, nastavljena od 1. 12. 1960 do 31. 5. 1964). Pri katedri za sh. jezik in književnosti je bil 26. okt. 1960 izvoljen lektor za makedonščino (Blaže Ristovski, nameščen od 1. 6. 1961 do 31. 5. 1964). 31. 10. 1966 je bil na njegovo mesto izvoljen Dragi Stefanija (nastopil službo s šol. letom 1967/68).

Okrog leta 1960 so bile razmere za nove namestitve v zvezi s pripravljajočim se dvostopenjskim študijem zelo ugodne, saj v zapisniku neke seje (l. 1960) beremo, da »bo sedaj mogoče izpopolniti predavateljski kader in zasesti vsa predavateljska mesta, zlasti za prvo stopnjo študija«; in res je »/n/a predlog fakultete Izvršni svet upošteval njene potrebe in soglašal s sistemizacijo 68 novih mest«. Ne glede na te ugodne razmere je tudi asistentsko mesto za srbo-hrvatski jezik in književnost — sistemizirano že od 26. jun. 1956 — ostalo nezasedeno (aspiranti so bili pač nekdanji pomožni asistenti Stane Grebenc, Janez Rotar in Stane Šimenc).]

Na rusistiki je po odhodu Preobraženskega v Zadar s šol. letom 1960/61 prevzel skrb za predavanja iz jezika F. Jakopin[, ki je hitro na to postal predavatelj, pozneje pa višji predavatelj]. Od 7. 7. 1961 je bil na rusistiki za lektorja Janez Zor, prejšnji asistent za rusko književnost, od šol. leta 1964/65 še Vlasta Tominšek, [od 1965/66]¹² pa zaporedoma še en sovjetski lektor ([dve leti] R. Jakovenko, [dve pa] A. Bronskaja).

Personalna zasedba predmetov zahodnih slovanskih jezikov se je z Urbančičevo ponovno (četrt) namestitvijo za lektorja češkega jezika (1. 11. 1955) ustalila vse do danes. [Poučevanje zahodnoslovanskih jezikov se je okrepilo v tem smislu, da je bilo 15. mar. 1959 Janu Petru dovoljeno imeti vaje iz češčine (za eno leto?),] od šolskega leta 1965/66 [pa] se izmenjujejo tudi lektorji Poljaki za poljski jezik: Władysław Kupiszewsky, od 1966/67 Władysław Lubaš, od 1967/68 Władysław Łaciak).

[Če sedanje dokončno personalno stanje jezikoslovnega dela slavističnega oddelka primerjamo s stanjem, ko so zanj v glavnem vendarle skrbeli njegovi ustanovitelji (Nahtigal, Ramovš, Stojičević), npr. na začetku 50-ih let, niti ne ugotovimo posebne številčne razlike: prej 11 oseb (s provizornimi asistenti pa 14), sedaj 17:

1950/51		1968/69	
Nahtigal	Jakopin	Bezljaj	Zor
Ramovš	Sovre	Štefan	Orožen
Stojičević	Pogorelec (prov.)	Smolej	Kalenić
Bajec	Rigler (prov.)	Jakopin	Toporišič (hon.)
Preobraženski	Kranjec (prov.)	Pogorelec	Tominšek
Bezljaj		Logar	Stefanija
Štefan		Tomšič (hon.)	Bronskaja
Smolej		Jurančič	Łaciak
Bizjak		Urbančič	

¹² Zamenjano z nato pa po dve leti.

Razlika posebno ni velika, če upoštevamo, da je tudi od sedanjih 17 moči nekaj honorarnih (prej Rigler, Kranjec — sedaj Tomšič, Toporišič), dopolnilno pa gostujeta poljski in ruski lektor. Prave razlike ugotovimo šele v okviru posameznih predmetnih skupin:

1950/51

1968/69

1. prim. sla. jezikoslovje in stara cerkvena slovanščina:

Nahtigal	Bezljaj	Tomšič	Urbančič
Štefan	Bizjak	Bezljaj	Štefan
Smolej		Smolej	Łaciak

2. slovenski jezik:

Ramovš	Bajec	Logar	Pogorelec
Pogorelec	Rigler	Orožen	Toporišič
Sovre	Kranjec		

3. srbohrvatski jezik (z makedonščino):

Stojićević	Jurančič	(Stefanija)
	Kalenič	

4. ruski jezik:

Preobraženski	Jakopin	Tominšek
Jakopin	Zor	Bronskaja

Prva skupina se je v teh letih okrepila za 20 %, tretja za 200 %, četrta za 100 %, tretja — slovenski jezik — pa se je *zmanjšala* za 30 %. Ker gre v primeru slovenskega jezika za narodno pomemben predmet, ki se gotovo mora izmed vseh gojiti najintenzivnejše na slovenski univerzi, se zelo vsiljivo ponuja sklep, da tako personalno stanje ni niti najmanj zadovoljivo in ga je nujno odpraviti z namestitvami (in sicer stalnimi) tako učiteljev kot pomožnega osebja. Stanje na predmetu slovenski knjižni jezik je toliko bolj neugodno, ker se pomen tega predmeta, kot smo povedali v prvem delu te študije, s časom samo večja, kar za marsikateri predmet, ki sedaj na slavističnem oddelku personalno tako prosperira, prav gotovo ne velja. Rešitve seveda ni v mehanični ali linearni slabitvi drugih predmetnih skupin, dokler denarna sredstva niso odločujoči faktor (očitno je, da med sabo moramo imeti nekoga, ki zna malo več stare cerkvene slovanščine, pa lektorate za posamezne slovanske jezike), temveč v krepitvi personala slovenističnih predmetov. Trenutno pa je položaj na slovenistični stolici res tak, da zgleda, da potrjuje misel, da nam je več do tujega kot do domačega.

V obravnavanem obdobju pa niso negativna samo številčna razmerja učnega personala; negativno je učinkovala tudi nestanovitnost osebja in menjavanje njegove funkcionalne namenjenosti: umrejo Stojićević, Ramovš, Bizjak in Nahtigal; drugam odidejo Bajec, Preobraženski, Kolarič, Rigler, Hajnšek; interesno se preusmerjajo Bezljaj (češčina — primerjalna slovnica), Pogorelec (fonetika, zgodovina jezika — knjižni jezik — knjižni jezik, primerjalno slovansko jezikoslovje — knjižni jezik), Orožen (stara cerkvena slovanščina in primerjalna slo-

vanska slovnica — slovenski jezik), Zor (književnost — jezik). Skoraj ni mogoče verjeti, da se to ne bi bilo odrazilo tako v pedagoškem delu slavističnega oddelka kot v njegovi znanstveni in poljudnoznanstveni proizvodnji.

Seveda je del teh negativnih pojavov posledica neizogibnih dejstev, v precejšnji meri pa so posledica uveljavljanja osebne volje ali hotenj, ki jim skrb za uspevanje predmetov ni bila zmeraj poglavitna. Tega vsaj v prihodnosti ne bi smelo več biti.]

(Se bo končalo)

Jože Stabéj

SAZU Ljubljana

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

Ko nadaljujemo sestavke iz zgodovine slovenskega besedja, moramo pojasniti tole: več bralcev želi, da bi sestavki zajemali kar največ besedja iz Pleteršnikovega slovarja, ki da kar kriči po dopolnilih in novih besedah.

Teh in podobnih želja nikakor ni mogoče spraviti v sklad z našim pisanjem, ki ni in ne bo kak zarodek sicer zelo potrebnega zgodovinskega slovarja slovenskega jezika. Naši sestavki so le poljubno izbrani skromni in nepopolni dodatki ter pojasnila bolj ali manj znanim slovenskim besedam. Odmerjen in omejen prostor ne dopušča, da bi pri posamezni besedi povedali vse, kar je potrebno vedeti za njen zgodovinski nastanek, razvoj itn. Naši primeri samo živo pričajo, kako sila zapleten, a še neraziskan je izvir slovenskega besedja in do kod vse segajo korenine kake besede. Torej ne moremo in ne smemo nič dokončnega reči ali zapisati o prvotnosti te in te slovenske besede, dokler ne bo s temeljitim preučevanjem v vsem dočista osvetljena.

očarati — Caf, Robinson 1849, 351: očariti, verhexen; **očevljati** = s čevlji pre-skrbeti, Hipolit, Dict. II., 26: beschuhen, *ozhévlati*; **očit**, **očitnost**, **očitovati**, **očivest**, **očivestnost** — F. Vrančič, Dict. 1595, 59: Manifestare, Offenbar machen, *Ocsitovati*; Manifestus, Offenbar, *Ocsit*; med več hrv. slovarji tudi Sušnik-Jambrešičev Lexicon 1742, 535: Manifestatio, *Ochituvanje*, Manifestus, *Ochiveszten*, *ochit*; od tod Apostel, Dict. 1760, 37: Augenscheinlich, *ozhiten*, Augenschein *ozhitnost*, Augenscheinlichkeit, *ozhivestnost*, *ozhivestozha*; str. 235: Offenbar, *ozhiten*, cr[oatice] *Ozhivest,a,u*; pozneje med več pisci npr. Dajenko, Lehrb. 1824, 124: *očitni* svedok, der Augenzeuge; **oddelenje** — Hip., Dict. II., 5: Abtheilung, *oddelejne*; M. Wolff 1802, 245: tó je njih *oddelenje*; **oddotati** — Rogerij I., 22: ti si mene ... *oddotal*; **oddruženje** (= separatizem) — Nov. 1861, 217 218. 219; **oder** — Hip., Dict. I., 588: Scena ... *voder* fa Comediánte; **odkožiti** — Hipolit, Orbis pictus (1712), 22: Lepores exuit, die haasen streiffet er ab, te sajze on [= kuhar] flejzhe: *odkoshi*; **odpreti**, **odpretje** = odprtje — Slovenija 1842, 2: državni zbor *odpreti*; SN 1870, 100, 4: *odpretje* dež. zbora; SPor 1950, štev. 188, str. 4, 5. stolpec: ob 11 slavnostno *odpretje* hipodroma; **odpustek** — Briž. sp. I.,

PETDESET LET JEZIKOSLOVNE SLAVISTIKE NA LJUBLJANSKI FILOZOFSKI FAKULTETI

3. Pedagoško in raziskovalno delo

Prof. Nahtigal je predaval izredno veliko različnih tečajev Glavni sta dve tematični področji: starocerkvenoslovanski jezik s svojimi spomeniki in posameznimi cerkvenoslovanskimi recenzijami in primerjalna slovnica slovanskih jezikov, hkrati s slovniciami posameznih slovanskih jezikov. Med poslednjimi se je najbolj izdvajala ruščina. Kot nekak uvod v študij stare cerkvene slovanščine in primerjalne slovnice slovanskih jezikov je Nahtigal od časa do časa predaval tudi o praslomanščini in njenem prehodu v zgodovinsko obdobje. Razen tega je predaval zgodovino slovanske filologije.

O starocerkvenoslovanskem jeziku je imel tečaje naslednjih tipov [(v oklepaju je dodano šolsko leto; pred črto / je naveden zimski, za njo pa letni semester):] Starocerkvenoslovanski jezik [1919/1920, 1923/24, /1926, /1927, 1927/, 1929/1930, 1932/33, 1936/37, 1939/40, 1945/46, 1952/53.] V tem tipu predavanja je podajal splošni slovnični ustroj stcsl. jezika. [— Poleg tega pa je Nahtigal predaval tudi o specialnih temah:] Praslovansko glasoslovje in oblikoslovje [1937/38, za razmere na slovenistiki pa so gotovo bila posebnost predavanja] Staroslovanska sintaksa [1931/32, 1942/43. Zanimiv cikel predavanj je Akcent v starocerkvenoslovanskih paradigmah 1942/43, /1951.]

Od staroslovanskih recenzij je največkrat obravnaval hrvatsko: Hrvatsko-glagolska recenzija starocerkvenoslovanske [1923/24, 1924/25, 1926/27, 1927/, 1928/29, 1929/30, 1930/31, 1931/32] (nekajkrat pod naslovom Starocerkvenoslovanski jezik in hrvatska recenzija. [Prim. še fonetika in morfolologija stare cerkvene slovanščine in njene hrvatske glagolske recenzije 1925/26.]

V posebnih predavanjih je obravnaval stcsl. in csl. spomenike: Paleografska in jezikovna interpretacija Kijevskih odlomkov [1926/], Karakteristika najstarejše slovanske knjige, staroslovenskega evangelistarja [/1927], Starocerkvenoslovanski jezik in starocerkvenoslovanski spomeniki [1951/52]. Sem gredo po vsej verjetnosti tudi Viri starocerkvenoslovanskega jezika [1949/] in morda še Delo slovanskih apotolov Cirila in Metoda in starocerkvenoslovanski spomeniki.

Vsak tip predavanj je Nahtigal smiselno podpiral s seminarji in proseminarji. Splošnim predavanjem iz stcsl. jezika so v seminarju odgovarjale Starocerkvenoslovanske vaje, vsega v 26 šolskih letih. Včasih so bile vaje pod naslovom Branje in razlaga starocerkvenoslovanskih temeljnih spomenikov, kot so Glagolita Clozianus, Codex Suprasliensis, Sinajski psalter, Starocerkvenoslovanske legende sv. Cirila in Metoda. Nekako sem gre tudi njegovo predavanje Grama-

tični traktat Konstantina in Metoda ali Delo obeh slovanskih apostolov in starocerkvenoslovanski spomeniki.

Za Nahtigalova predavanja in seminarje iz stcsl. jezika je značilno, da niso bili predvsem reproduktivni, temveč so se zavestno lotevali še nerešenih problemov. So torej odsev njegove lastne raziskovalne dejavnosti (ob istočasnem zvestem spremljanju zadevne važne literature drugih avtorjev). Na splošno se da reči, da je Nahtigal to, o čemer je predaval, slej ali prej tudi natisnil. Opozorim naj samo na važnejše: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Beseda trex svjatitelej [(3) = številke v okroglem oklepaju pomenijo stalne enote v Nahtigalovi objavljeni bibliografiji,* kjer se o bibliografskih enotah najdejo vsi nadaljnji potrebni podatki,] Neskol'ko zametok o sledax drevneslavjanskago parimejnika v xorvatsko-glagoličeskoj literature [(4)], Doneski k vprašanju o postanku glagolice [(35)], Starocerkvenoslovanski evhologij [(41)], Starocerkvenoslovanske študije, Euchologium Sinaiticum [(47)], Rekonstrukcija treh starocerkvenoslovanskih izvirnih pesnitev [(57)], Starocerkvenoslovanski imperativ s formatom a (ê) (58), Starocerkvenoslovanski part. praes act. grędei grędy (59), Nekaj pripomb k pretresu Hrabrovega spisa o azbuki Konstantina-Cirila [(65)], Otlčbskie kńiggy [, in še nekatere druge, drobne stvari. Kako aktivno je N. spremljal izhajajoča dela o stcsl., pričajo njegove kritike in cikel predavanj Dela mejniki v razvoju slovanske filologije.]

S stcsl. jezikom so ozko povezana Nahtigalova predavanja in vaje iz zgodovine slovanske filologije. Izbrana poglavja zgodovine slovanske filologije je predaval dvakrat, Uvod v slovansko filologijo dvakrat, Kratek pregled zgodovine slovanske filologije je podal enkrat. Posebej je predaval o Miklošiču in Jagiču ter sploh o Slovanski filologiji za Miklošiča in njegovih naslednikov. — Tudi to delo mu je dozorelo za objavo: Matija Murko [(29)], Vatroslav Jagić [(37)], Franc Miklošič [(42)], Profesor Matija Murko [(45)], Uvod v slovansko filologijo (knjiga).

Drugo važno tematično področje Nahtigalovih predavanj in raziskovanj je primerjalna slovanska slovnica. Tudi tu je sorazmerno veliko tipov predavanj, obsegajo pa resnično skoraj vse plasti jezikovnega ustroja.

Nekak uvod k proučevanju slovanskih jezikov so njegovi cikli Glasoslovni razvoj praslovanščine iz indoevropščine in slovanskih jezikov iz praslovanščine, Karakteristika praslovanščine, Prehod prehistorične dobe v historično. Poleg splošnih predavanj iz primerjalne slovnice (npr. Glavne črte razmerja med slovanskimi jeziki [(trikrat)], Izbrana poglavja iz primerjalne slovanske slovnice (petkrat), so ta predavanja zajela oblikoslovje [(trikrat)], besedotvorje [(štirikrat)], skladnjo [(dvakrat)], grafiko in fonetiko [(štirikrat)]. Razen tega je predaval o naglasu v slovanskih jezikih in v slovanskem besedotvorju, o narečjih v slovanskih jezikih [(trikrat)] in o zgodovini slovanskih jezikov[: Postanek in razvoj slovanskih pismenih jezikov, Glavne razvojne smeri v historični dobi slovanskih jezikov]. Zadnji tip predavanja gre že bolj v skupino, kjer je Nahtigal predaval nekako s stališča tipologije. Sem gredo tudi cikli, kot so Vpliv analogije v slovanskem oblikoslovju [... v komparaciji] ali pa Arhaizmi v slovanskem oblikoslovju [(enkrat tudi v ruskem jeziku)].

* Prim. SR 1948, str. 100—105, SR 1957, 333—334.

Razen predavanj iz splošne primerjalne slovnice slovanskih jezikov je primerjalno predaval še o posameznih skupinah slovanskih jezikov: npr. o zahodni slovanščini, o razmerju češčine do slovaščine in slovenščine, o slovnici ruskega jezika v primerjavi s slovensko, o ruskem in slovenskem oblikoslovju. Končno je predaval o posameznih slovanskih jezikih: Ruski literaturni jezik v znanstveni luči [(trikrat)], Naglas v ruskem jeziku, Razvoj ruskega jezika, Slovnica poljskega jezika, bolgarskega jezika.

Tudi v okviru teh predavanj so bili seminarji organizirani kot naravno dopolnilo. Najbolj pogoste so bile Slovanske lingvistične vaje [(trikrat)], imenovane tudi Slovanske filološke vaje [(17-krat)], zadnjič v zvezi z zgodovino ruskega jezika. — Drugi tip seminarja je bil o posameznih slovanskih jezikih, večinoma v obliki branja in razlage besedil, slovanskih in starejših slovanskih, včasih s posebnim ozirom na grafiko in fonetiko, včasih slovanskih sploh ali pa posameznih jezikov, npr. poljskih, severnoslovanskih, ruskih]. Izjemoma so imeli v seminarju tudi dialektološke vaje, večkrat pa so kritično pretresali dela slovanske filologije. [Posebnost je seminar Ruski jezik v dobi nastanka pismenstva.]

Ta njegova predavanja in vaje so se z leti razodela v dveh čudovitih knjigah: [prva so] Slovanski jeziki (1938, 2. izd 1952 + prevod v tuje jezike)*, [druga] Ruski jezik v poljudnoznanstveni luči (1946[+ prevedena v ruščino]). Obe sta doživeli svetovno ugoden sprejem. V teh knjigah je Nahtigal razkril globoko in izvirno pojmovanje svojega tako zapletenega predmeta, tj. primerjalne slovnice in poljudno pisane zgodovinske. Z njima je uresničil enkratni lik znanstvenika in učitelja in nam podal vzor in merilo, ob katerih [lahko (in bi morali)] pomerjamo svoje dosežke pri proučevanju slovanske primerjalne slovnice in posameznih slovanskih jezikov.

Med drugimi njegovimi razpravami moramo omeniti razprave o Brižinskih spomenikih [(14, 15, 16, 24, 39)], o or. ednine a-sklanjatve [(31, 32)], knjigo Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung [(34)]. Nekaj pa je tudi etimologij ter kritik učnih priročnikov zlasti za ruščino [(prim. pa tudi njegovo oceno Breznikove slovnice)].** Kako je [tudi] svoj seminar bogatil z izsledki svojih raziskovanj, nam kaže njegova izdaja Slova o polku Igoreve [(1.] 1958).

Fran Ramovš, drugi očak ljubljanske slavistike[, daje po svojem delu na univerzi in v objavah naslednjo podobo.]

Predaval je zgodovinsko slovnico in dialektologijo slovenskega jezika. Kot uvod k slovenski zgodovinski slovnici je samo enkrat podal jezikoslovno karakteristiko praslovanščine [(/1927)], sicer pa je večkrat obdeloval prehod in nastajanje slovenskega jezika iz praslovanščine. Predavanja te vrste so bila naslovljena različno: Uvod v zgodovino (alternativno Študij) slovenskega jezika, Postanek individualnosti slovenskega jezika, Genetika in ekologija slovenskega jezika.] Pri tem je večkrat segel daleč nazaj do indoevropsčine, zasledoval gibanja slovanskih plemen ob naselitvi in njihove stike z drugimi narodnostnimi enotami. To so bila predavanja, ki jih je v splošni oznaki potrebnega študentskega znanja imenoval tudi starožitnosti.

* Prevod v tuje jezike zamenjamo z in prevod v nemščino in ruščino.

** SR 1967, str. 357—394.

Morda je podobne stvari predaval tudi v uvodu v slovensko zgodovinsko slovnico, kolikor ni tu zajel tudi kakšnih teoretičnih vprašanj. Sicer je zgodovinsko slovnico predaval po tipičnih tematičnih skupinah: glasoslovje (večkrat posebej soglasnike in samoglasnike), oblikoslovje in naglas. Tak cikel je trajal 3 do 4 leta, vseh pa je bilo sedem. Vmes, večinoma med cikli, je imel nekaj predavanj na ožjo temo: Zgodovina reduciranih vokalov, Stari akut in stari cirkumfleks, Uvod v morfologijo [(zadnje pa je v bistvu le nekaj indoevropski uvod k prasllovanskemu stanju)]. Posebno rad je predaval slovenski vokalizem, pri naglasu pa je štirikrat obravnaval tudi slovenskega v primeri s srbskohrvatskim in narobe. Primerjalno je bil zasnovan tudi njegov uvod v slovanski naglas (trikrat). Druga Ramovševa tematika predavanj je bila slovenska dialektologija. Kot nekaki pomožni vedi tako dialektologije kot zgodovinske slovnice je obravnaval fonetiko pod različnimi naslovi[: Uvod v fonetiko, Splošna fonetika, Uvod v splošno fonetiko, Osnovna poglavja iz splošne fonetike, enkrat pa Vire slovenskega jezika.]

Dialektologijo je začel predavati sorazmerno pozno. [Sprva jo je obravnaval pod splošnim naslovom Slovenska dialektologija oz. Dialektologija slovenskega jezika. Kaj je to bilo, nam določneje kaže naslednje poimenovanje tečaja: Postanek, karakteristika in klasifikacija dialektov slovenskega jezika. Enkrat ima tečaj naslov kar Dialekti slovenskega jezika.] Šlo je torej tudi za prikaz glavnih potez slovenske dialektologije kot stroke, za nastanek in razvoj narečij ter njih klasifikacijo na podlagi zbranega materiala.

Pravzaprav nas preseneča, da je dialektologiji v predavanjih posvečal manj časa. To si je treba razlagati z dejstvom, da je narečno gradivo, glasoslovno, oblikoslovno in naglasno, in sicer tako zgodovinsko kot sodobno, v veliki meri vključeval v svoja predavanja iz zgodovinske slovnice.

Tudi Ramovševi seminarji so bili precej bolj zgodovinsko jezikoslovni kot dialektološki, [veliko pa jih je sploh vsebinsko neopredeljenih. V seminarjih iz zgodovine jezika so se večinoma brali in razlagali jezikovni spomeniki: Brižinski, iz 16. stoletja, Trubarjevi, iz katoliške dobe, zgodovinska besedila iz 16—18. stol. sploh, včasih s posebnim ozirom na glasoslovje.]

Tudi ali morda celo predvsem v območje zgod. slovnice grede seminarji iz zgodovinske dialektologije in razlage zgodovinskih narečnih besedil. [Na prehodu k seminarjem iz moderne dialektologije so morda seminarji, kot so Dialektični teksti, Interpretacija dialektičnih tekstov, Čitanje in razlaga dialektičnih tekstov. Obravnavo modernih narečnih besedil pa razodevajo seminarji z naslovi Moderni slovenski dialektični teksti, Moderni slovenski dialekti, Vaje v moderni dialektologiji.]

Samo dvakrat se je v Ramovšem seminarju obravnavala problematika slovenskega knjižnega jezika[: Razlaga knjižne slovenščine po jezikovni strani (1921/) in Slovenski knjižni jezik (1927/28). V tem zgodnjem času so edino prišli na vrsto tudi Referati in kritike novejših slovenističnih del. 1933/34 so bile na vrsti tudi Lingvistične in fonetične vaje.]

Iz pregleda teh predavanj in seminarjev se vidi, da se Ramovš nekaterih delov slovnice in plasti jezika sploh ni dotikal: tu je predvsem problematika besed,

besedotvorja, skladnje (s stavčno-fonetičnimi in stilističnimi implikacijami vred), posebno očitno pa je [dosledno neupoštevanje]* knjižnega jezika. Na kratko bi se dalo reči, da Ramovš ni obdeloval — če izvezamo besedni naglas — nič takega iz slovničnega ustroja jezika, kar presega glas in oblikoslovni morfem.

[Poleg slovenističnih predavanj je v letih 1919/20 in 1920/21 imel Ramovš tudi predavanja iz indoevropske primerjalne slovnice.]

Podobno kot Nahtigal je tudi Ramovš večino tega, kar je predaval, tudi objavil, včasih še preden je kako snov predaval. Za Ramovša so značilne raziskovalne razprave predvsem v mlajši dobi, nekaj pa tudi v poznejši. Med njimi se odlikujejo Slovenische Studien 1918, 1920 [13]**, pisane že kot uresničevanje načrta o zgodovinski slovnici slovenskega jezika. Druge razprave so: Delo revizije za Dalmatinovo biblijo, 1918 [(15)], O slovenskem novoakutiranem *ò*, 1921 [(36)], K poznavanju praslovanske metatonije, 1923-24 [(55)], O prvotnih južnoslovenskih substitucijah za balk.-lat. *k*, *g* pred *e*, *i*, 1926-27 [(66)], Razvoj praslovanskega *ê* v slovenskih dolгих zlogih, 1927 [(67)], Karakteristika slovenskega narečja v Rezi, 1928 [(76)], O premiku akcenta v tipih *zvêzdà*, *ženà* in *maglà* v slovenskem jeziku, 1929 [(126)], Razvoj skupin *v^h*, *v^b* v slovenskem jeziku, 1932 [(136)], Über die Stellung des Slovenischen im Kreise der slavischen Sprachen, 1932 [(137)], Kratka karakteristika slovenskega narečja na Dolenjskem, 1933 [(138)], K razvoju *ъ* in *ѣ* v slovenskem jeziku, 1937 [(150)], K naglaševanju slovenskih pridevnikov, 1940 [(157)], Fonetična vrednost praslovanskega *ê*, 1944 [(161)], Relativna kronologija slovenskih akcentskih pojavov, 1950 [(175)].

Med temi razpravami sta komaj dve dialektološki. Sicer pa je Ramovš veliko svojih moči posvečal sistematizaciji in dopolnitvi dotlejšnjega znanja iz zgodovine slovenskih jezikoslovnih dejstev in o slovenskih narečjih. Ta trud je bil kronan v dveh knjigah njegove Historične gramatike slovenskega jezika: II, Konzonantizem, 1924 [(58)], VII, Dialekti, [(143)] 1935. Dialekte je pripravljala Dialektološka karta slovenskega jezika, 1931 [(135)]. Tretja Ramovševa znamenita knjiga je Kratka zgodovina slovenskega jezika I, 1936 [(147)], Brižinski spomeniki pa so izšli 1937 [(151)]. [Vokalizem kot I del Historične gramatike slovenskega jezika (1930-31) (25)] in Morfologija, 1952 — oboje so izdali njegovi slušatelji, prvo knjigo opalografsko — kakovostno ne dosežeta ravni Ramovševih redno izdanih knjig.]

V Kratki zgodovini slovenskega jezika je najpomembnejše poglavje rekonstrukcija glasoslovne podobe prvotne slovenščine na podlagi zapisov starih slovenskih imen in besed ([poglavje O prvotni slovenščini]); druga poglavja [, tj. Položaj slovenščine v krogu slovanskih jezikov, Razčlenjenje slovenskega jezika in Vokalizem,] pa si je Ramovš pripravil že z zgoraj naštetimi razpravami in knjigami. V konzonantizmu je v precejšnji meri razen na imenovanih razpravah gradil še na svojih etimoloških drobcih in krajših delcih, v Dialektologiji pa je pomembna predvsem razčlenitev na narečne baze in manjše enote. Pri vseh delih, tudi pri Brižinskih spomenikih, je treba še enkrat opozoriti na izredno sistematizacijsko in izpopolnjevalno silo Ramovševega jezikoslovnega duha.

* Izpuščeno zamenjano s *skromno upoštevanje*.

** Prim. njegovo bibliografijo v SR 1950, str. 446—458.

Tako Nahtigal kot Ramovš sta s svojimi predavanji, vajami in objavami oblikovala profil strokovnjaka, ki naj bi se z jezikom ukvarjal predvsem znanstveno. Problemov praktičnega jezikoslovja se je Ramovš dotikal le ob robu, posebno v mlajši dobi zlasti v kritikah. [Posebno Ramovš je tudi s svojo personalno politiko na fakulteti dosegel, da znanstveno proučevanje ni zajelo vseh strani jezika niti ne vseh njegovih zvrsti.] Oba profesorja* sta vzgajala predvsem glasoslovca, oblikoslovca in akcentologa, zlasti Ramovš ne tudi sintaktika, besedoznanca, sinhrono usmerjenega jezikoslovca sploh in zgodovinarja knjižnega jezika. Jezikoslovnega praktika je Nahtigal skušal oblikovati z lektorati, posebno za ruski jezik, Ramovš na kaj takega vse predolgo ni mislil. [To pri njem pravzaprav ni čisto razumljivo, saj se je sam, posebno v predljubljskem obdobju, v kritikah razodeval tudi kot zainteresiranec za vprašanja knjižnega jezika. Le položaj edinega univerzitetnega profesorja slovenskega jezika ga je silil sodelovati tudi]* v SP 1935 (in enako v SP 1950). Oba prva naša velika profesorja sta se izločila iz avantgardnega toka v razvoju modernega jezikoslovja s tem, da nista ne sprejela ne posredovala fonološkega in sploh strukturalnega obravnavanja jezikovnih dejstev, čeprav sta se k strukturalni obravnavi jezikovnih dejstev deloma nagibala. Pri Nahtigalu si je te pomanjkljivosti v večji meri mogoče razlagati s starostjo, pri obeh pa tudi z izvrševanjem velikih del, ki bi ob sprejetju novih pogledov na jezik ostala bolj nedokončana, kot so. Da sta Nahtigal in Ramovš moderno usmerjenost tolerirala pri drugih, dokazuje njuno razumevanje za jezikoslovna modernista, kakršna sta A. Isačenko in R. Mikuž. [Ko bi ga bila bolj pospeševala, bi bil njun vpliv tudi na mlajšo generacijo ljudi, ki se ukvarjajo z jezikoslovjem, brezdvomno koristnejši, in to ne bi bilo v škodo slovanskemu jezikoslovju sploh.]

Upravičeno je domnevati, da so se Nahtigalovi in Ramovševi diplomanti strokovno in metodološko gibal v mejah znanstvenega in metodološkega lika njunih predavanj in seminarja (ter seveda objav), kolikor si niso v kakšni drugačni šoli tega profila sami bolj ali manj dopolnili ali spremenili. Učitelja sama sta spopolnjevanje znanstvenih aspirantov med svojimi študenti in diplomiranci podpirala s tem, da sta se uspešno potegovala za štipendije na zahodu in v slovanskem svetu. Podpirala sta kandidature A. Bajca za spopolnitev v romanističnih študijah v Rimu in Florenci, J. Šolarja, (ki pa si je sam omogočil bivanje v Parizu), asistenta R. Kolariča v Pragi, Franca Tomšiča na Poljskem, Bezlaja na Češkem. Ramovš je predlagal tudi kake 4 naloge za svetosavsko nagrado.]

Doktorirali pa so ljudje samo pri Ramovšu: Bajec 1921 (prvi slavistični doktor ljubljanski), Kolarič in Rupel 1923, Tomšič 1930, Bezlaj 1939, Logar 1941. Bajec iz obravnave naglasnega pojava v rezijanščini, Kolarič in Logar iz dialektologije, Rupel in Tomšič iz obravnave starih literarnih spomenikov, Bezlaj iz fonetike. [Med temi disertacijami je dosegla knjižno izdajo — in je gotovo tudi najpomembnejša — Bezlajeva, druge pa so bile natisnjene v obliki daljših ali tudi zelo kratkih razprav, Kolaričeva pa sploh ne.]

Ramovševa in Nahtigalova predavanja in seminarji so sooblikovali strokovni lik tudi vseh drugih slavistov, ki so dosegli naslov doktorja filologije: J. Rigler

* Dodano Nahtigal in Ramovš.

• Izpuščeno zamenjano s čeprav je kot univ. prof. slov. sodeloval v SP 1935 kot soavtor.

(dialekti, 1961), Janko Jurančič (kajkavski spomenik, 1962), Jože Toporišič (stilistika, 1963), Breda Pogorelec (veznik, 1964), Tinka Orožen (zgodovina pomena futuralnih oblik, 1966).

[Ljudje, ki so slovenistiko gojili poljudnoznanstveno (pisci učbenikov), so se v marsičem šolali pri Brezniku, pisci srbskohrvatskih učbenikov (npr. Rupel in Jurančič) pa tudi pri Stojičeviću. Poleg omenjenih so v javnosti bolj ali manj tvorni (ali pa so bili) še naslednji bivši Ramovševi in Nahtigalovi slušatelji (navedeni po abecedi): Tine Debeljak, Franc Jakopin, France Jesenovec, Cene Kopčavar, Rado Lenček, Lino Legiša, Janez Logar, Mirko Mahnič, Joža Meze, Stane Mihelič, Janko Moder, Vilko Novak, Vlasta Pacheiner, Stane Suhadolnik, Rozka Štefan, Božo Vodusek.]

Tretji ožak ljubljanske jezikoslovne slavistike, Aleksandar Stojičević, je predaval tudi slovstvo. Jezikoslovno je v predavanjih obravnaval sodobno in zgodovinsko slovnico srbskohrvatskega jezika: glasoslovje, oblikoslovje in skladnjo. Taki cikli so se zvrstili šestkrat. Med Stojičevićevimi predavanji so za slovenista utegnili biti pobudna predavanja iz sintakse, med drugim zloženega stavka, pa še glagolske oblike in njih pomen v srbohrvaščini ter sintaksa sklonov, ker se to v okviru slovenistike sploh ni gojilo. Posebnost med Stojičevićevimi predavanji je Klasifikacija samostalnikov v srbohrvaščini in slovenščini. Redko je predaval tudi o pravopisu, naglasu in kvantiteti in o problemih knjižnega jezika.

V Stojičevićevih seminarjih in proseminarjih so se brale seminarske naloge, predvsem pa stara srbska in hrvatska književna dela [: Gorski vijenac, Judita, Suze sina razmetnoga, Osman, Dubravka, Novela od Stanca, Življenje Simeona Nemanje, Dundo Maroje, Življenje sv. Save, Zbornik arhiepiskopa Daniela, sploh srednjeveška biografska literatura in Monumenta serbica —] vedno z jezikovno razlago. Posebnost je bila obravnavanje čakavskih besedil, Daničičevih spisov, med vojno in po njej pa problemov srbskohrvatskega knjižnega jezika.

[Raziskoval in pisal je Stojičević sorazmerno malo (kake 3 članke), še pred namestitvijo v Ljubljani. Resnična razprava je le knjiga Značenje aorista i imperfekta u srpskohrvatskom jeziku (1951); 1927 pa je soizdal Serbokroatisches Le-sebuch.]

Anton Bajec je, večinoma v dveletnih ciklih, izpredaval snov slovenske opisne slovnice: glasoslovje, oblikoslovje in skladnjo. Večkrat je predaval tudi slovensko pravorečje in pravopis, sorazmerno kmalu pa obširno še slovensko besedotvorje [(včasih tudi za 3. in 4. letnik)], pa še besedoznanstvo [pod naslovom tujke in izposojenke]]. V primerjavi z drugimi slovanskimi jeziki je predaval o slovenskih predponah, pa tudi opisno slovnico na zgodovinski osnovi in uvod v zgodovino slovenskega knjižnega jezika. Zgodovino jezika, primerjave s slovanskimi jeziki in (izjemoma) opisno fonetiko je predaval zlasti med Ramovševo obolevostjo in v času po njegovi smrti[, ko je bila Ramovševa stolica le provizorično zasedena.]

V seminarju je gojil pravopis in pravorečje, skladnjo, imel prevodne vaje, bral in razlagal Brižinske spomenike, stiški rokopis, protestantska besedila, posebno

Trubarjev katekizem; izjemoma je imel tudi dialektološke vaje in govoril o pouku slovenske slovnice [(iz tega se je nato razvila metodika slovenskega jezika, ki so jo po vrsti predavali Joža Mahnič, Stane Mihelič, Viktor Smolej, sedaj pa Janez Sivec). Zdi se, da se je za Bajca v seminarju prvič obširneje in sestavno govorilo o Škrabčevem in Oblakovem slovenističnem delu.]

Bajec je sicer prvi slovenistični doktor ljubljanske fakultete, a se je nato dalj časa pripravljajl za romanistično znanstveno pot [zaradi personalnih razmer na ljubljanski fakulteti.] K slovenističnemu delu ga je pritegnila izdaja novih slovenskih čitank in slovníc od 30-ih let dalje, [drugega slovenističnega pa pred vojno ni pisal skoraj nič]. Hitro se je razvil šele, ko je prišel za učitelja na fakulteto. V sorazmerno kratkem času je podal v treh knjigah in nekaj razpravah in člankih Slovensko besedotvorje, nekako dopolnilo Ramovševi Hist. gramatiki. Hkrati je v obširni kritiki Išačenkove teze o Brižinskih spomenikih branil slovenistične poglede nanje, zatem pa še koncept Slovenskega pravopisa 1950, katerega eden sodelavcev je bil. [Svoje spoznavanje slovenskega knjižnega jezika si je poglobljajl tudi kot lektor v SNG (to ga je sililo k razmišljanjem o pogovornem jeziku) in je postal nekak patriarh slovenskega knjižnega jezika po Ramovševi smrti, zlasti tudi, ko je bil 5 let urednik jezikoslovnega dela Jezika in slovstva. Tu je med drugim objavljajl tudi svoje besedoznanstvene članke in spregovoril tudi o purizmu.]

[Preden je zapustil fakulteto, je Bajec pripravljajl še izid SP 1962, pozneje pa branil njegovo odločitev v zvezi s pisavo tipa *bravec*.

Skušajl si je vzgojiti asistente (Rigler, Kranjec), redno namestiti pa je mogel le B. Pogorelec. Bil je v doktorskih komisijah vseh štirih povojnih slovenističnih jezikoslovnih doktorjev (Rigler, Toporišič, Pogorelec, Orožen.)]

Po Bajčevem dokončnem odhodu s fakultete je večji del snovi slovenskega knjižnega jezika začel predavati Jože Toporišič. Tečaji so običajni: glasoslovje, oblikoslovje, skladnja, besedotvorje, stilistika. Predavanja spremljajo tematično vzporedni seminarji, v prvem letniku s posebnim ozirom na pravorečje in (deloma) pravopis, v drugem pa na odprta vprašanja vse slovenske slovnice. [(Prvi seminar je občasno vodila T. Orožen.)]

Predavanja iz zgodovine knjižnega jezika je 1964/65 po Bajcu in Tomšiču prevzela Breda Pogorelec [(ki je pred tem, od šol. leta 1960/61) vodila vaje iz slovenskega pisnega in govornega jezika)]. Razen tega predava izbrana poglavja skladnje in stilistike (te tudi v smislu umetnostnih formacij). Seminarске vaje k temu so iz problematike knjižnega jezika in stilistike.

[Kakor kažejo njegove objave, se J. Toporišič pri svojih predavanjih lahko opira na lastna dognanja v slovenski fonologiji (posebno distribucija glasov in naglasov), oblikoslovju (nauk o morfematiki in paradigmah), skladnji glagolskih oblik, prostega in zloženega stavka, na področju naglasa, stavčne fonetike in stilistike: prim. knjige Slovenski jezik (1961), Pripovedna dela F. S. Finžgarja (1964), Slovenski knjižni jezik 1—3 (1965, 1966, 1967); sorazmerno številne razprave v strokovnih publikacijah, zbornikih; poljudnoznanstveno nastopa na radiu, v strokovnem in dnevnem časopisju, kjer skuša nove poglede na jezik širiti med najširše sloje.

B. Pogorelec se pri predavanjih iz skladnje lahko opira na svojo disertacijo (neobjavljeno) in še na nekaj člankov, pri stilistiki pa na interpretativne sonde v slovenskem leposlovju, v zadnjem času še na članke o stilistiki v Delu. Predavala je tudi na radiu in televiziji.]

Po Ramovševi smrti (deloma pa že prej) je zgodovinsko slovnico slovenskega jezika predaval Rudolf Kolarič; pozneje je predaval tudi o narečjih. Iz obojega je imel tudi seminar. Pri tem se je v zgodovini jezika lahko opiral na Ramovševa dela (sam je pisal le o nosnih samoglasnikih v prvotni slovenščini), v dialektologiji pa nekaj bolj tudi na svoje lastno delo [: doktorat, Središka govorica in srednje prleški govor, Slovenska narečja na Štajerskem, Slovenska narečja). Sicer dovolj številni članki iz problematike slovenskega knjižnega jezika mu pri zgodovinski slovnici in dialektologiji niso mogli biti v pomoč.]

Za Kolaričem je Ramovševo delo na stolici slovenskega jezika prevzel Tine Logar. Predavanja ima po Ramovšem vzorcu iz slovenskega vokalizma in konzonantizma ter oblikoslovja. Predavanja o naglasu povezuje z razvojem slovenskega vokalizma. Poleg tega predava tudi o slovenskih narečjih, včasih pod naslovom slovenska dialektologija. [Predavanja spremljajo seminarske vaje, označene tudi kot razlaga zgodovinskih in narečnih besedil in branje nalog.]

V svoji znanstveni dejavnosti je Logar skoraj izključno dialektolog od disertacije sem. Ima okrog 35 glavnih dialektoloških razprav in člankov, zlasti v ciklu Dialektološke študije v SR, posamezne stvari pa tudi drugod. V teh razpravah je mestoma močno spremenil zemljepisno podobo Ramovševih Dialektov, zlasti v severo-zahodni Sloveniji, Beli Krajini, na srednjem Štajerskem, v Savinjski dolini, na Pohorju in v Dravski dolini, na zgornjem Gorenjskem; v mnogem te študije odkrivajo tudi drugačno strukturo obravnavanih narečij (npr. v vokalizmu ali oblikoslovju), prinašajo pa tudi sorazmerno veliko novih oblikoslovnih, glasovnih in naglasnih potez. Svoja predavanja iz slovenskih narečij bogati z dialektološko analiziranim gradivom, ki se mu zbira kot glavnemu delavcu za jezikoslovni atlas slovenskih narečij. — Zgodovinski del svojih predavanj in vaj Logar lahko podpira z nekaterimi svojimi glasoslovnimi, oblikoslovnimi in naglasnimi zgodovinskimi dedukcijami iz stanja v sodobnih narečjih; te dedukcije so pomemben prispevek k zgodovini razvoja slovenskega jezika.

Na stolici za slovansko filologijo je Nahtigalu najprej sledil Z. Bizjak. Predaval pa je prekratko, da bi bil mogel zapustiti trajnejšo sled v liku slovenskega jezikoslovca. [Sicer pa je imel le nekaj znanstvenih izkušenj bibliografske narave, svoje znanje ruskega jezika pa je kot soavtor prispeval Slovensko-ruskemu slovarju (1947) in učbeniku Pervyj šag.]

[Bizjaku]* je sledil Franc Tomšič. V glavnem je predaval le staro cerkveno slovanščino, in sicer tudi njeno rusko in južnoslovansko redakcijo. Po Nahtigalovem zgledu je imel še izbirna poglavja iz slovanske primerjalne slovnice ter zgodovino slovanske filologije. [Pred svojo prekvalifikacijo v honorarno

* Izpuščeno zamenjano z Nahtigalu.

moč fil. fakultete (učni načrt je zelo skrčil število predavalnih ur iz stcsl.) je predaval še zgodovino slovenskega knjižnega jezika.]

Pred nastopom na univerzi ga je za predavatelja stare cerkvene slovanščine usposabljal kratek oris starocerkvenoslovanskega jezika s čitanko (knjižna izdaja), da pa se je potem s stcsl. ukvarjal tudi znanstveno, priča razprava *Vita Methodii* in izdaja stcsl. spomenika (*Textus Slavicus vitae Constantini et vitae Methodii*). [V času, ko je bil na ljubljanski univerzi, pa je napisal nekaj slovenističnih razprav in člankov, zlasti iz zgodovinske slovnice. Po njegovem odhodu z ljubljanske fakultete je po vsem videzu izgubljen edini kolikor toliko tvoren, sicer pa dober poznavalec* stare cerkvene slovanščine. Njegov asistent se je namreč tudi preorientiral s stare cerkvene slovanščine na zgodovino knj. slov. jezika.]

Že za Tomšiča je primerjalno slovensko jezikoslovje eno leto honorarno predaval Fran Bezlaj, po stalni namestitvi pa sploh odgovarja za stolicu primerjalnega slovanskega jezikoslovja. V tem svojstvu predava primerjalno slovnico slovanskih jezikov [(kot se vidi iz let 1959—1964, glasoslovje, sintakso in besedotvorje) in ima v zvezi s tem seminar.

Svoje poznavanje medslovanske jezikovne problematike je Bezlaj razodeval v razpravi Doneski k poznavanju glagolskega aspekta in v poročilih in recenzijah slavističnih del, sicer pa predvsem v svojih imenoslovnih knjigah, razpravah in člankih: Slovenska vodna imena, I in II, Stratiografija Slovanov v luči onomastike, Predslovanski ostanki v slovenščini, Eseji o slovenskem jeziku.

Bezlaj predava kot pomožna predmeta še splošno fonetiko in uvod v slovansko jezikoslovje [(pod različnimi naslovi)]. Pri prvem se lahko opira na lastne raziskave artikulacijske fonetike (knjiga *Oris slovenskega knjižnega izgovora*), pri drugem pa na svoje pisanje o Nahtigalu, Ramovšu, Baudouinu de Courtenay, Petru Skoku, deloma pa tudi še na svoje lastne programske članke (npr. O nalogah slovenistike, Problematika slovenskega etimološkega slovarja).

Iz Nahtigalove stolice slovanske filologije so se zmeraj jasneje kazali obris novega samostojnega predmeta — ruščine. Neposredno pred 2. svetovno vojno je že imela svojega docenta, po vojni pa je v precejšnji meri osredotočil nanjo svoja predavateljska prizadevanja R. Nahtigal. Po njegovem odhodu je imel tečaje iz zgodovine ruskega knjižnega jezika in zgodovinske slovnice, nekaj tudi iz stilistike, N i k o l a j P r e o b r a ž e n s k i.

Preobraženski o jeziku znanstveno skoraj ni pisal [(prim. le *Russkie i slovanske odnosostavnye predloženija*)], bil pa je dober reproduktivec ruske znanstvene misli, četudi metodološko malo spreten. Zelo dobro je poznal rusko in slovansko besedišče, zlasti tudi fraze, in znal stilistično ocenjevati. [Bil je eden glavnih sestavljavcev rus.—slov. in slov.—rus. slovarja in učbenikov ruščine (*Pervyj šag, Ruska vadnica za nižjo stopnjo*).]

Za Preobraženskim predava Franc Jakopin vse dele ruske slovnice (fonetika, oblikoslovje z besedotvorjem, skladnja, naglas), pa še zgodovino ruskega

* ... edini kolikor toliko tvorni, sicer pa dober poznavalec stare cerkvene slovanščine zamenjano z edini tvoren dober poznavalec stare cerkvene slovanščine pri nas.

jezika, izjemoma tudi vzhodoslovanske jezike sploh. Poleg tega ima redno tudi seminarske vaje. Predavanja se le izjemoma opirajo na [predavatelj]eva lastna raziskovanja ruskega jezika, sicer pa so — sodeč po Jakopinovi slovnici ruskega jezika za srednje šole in nekaterih mlajših razpravah — rusko-slovensko primerjalna. [Več kot o ruščini (prim. še njegov slovensko-ruski slovar) je J. pisal o slovenskem jeziku (glasoslovje, naglas, besedje); podal je tudi očrt slovenske slovnice v učbeniku slovenščine za tujce.]

Janko Jurančič je kot naslednik A. Stojičevića najprej predaval predvsem zgodovinsko slovnico srbskohrvatskega jezika (glasoslovje in oblikoslovje), pozneje pa tudi slovnico sodobnega jezika, v tem okviru tudi skladnjo. [V seminarju je sprva bral stare in starejše tekste.]

Svoja predavanja iz zgodovinske slovnice lahko bogati s spoznanji svoje natisnjene disertacije Kajkavsko narječje kao književni jezik u djelima Tita Brezovačkoga in iz sinhronih razprav o leksikalnih razmerjih med slovenščino in srbohrvaščino. Pri primerjalno uravnanih predavanjih o srbohrvaščini pa se lahko opira na svoja priročnika: Južnoslovanski jeziki in Slovenački jezik, gramatika za Srbe i Hrvate. Izdal je zanesljiv srbskohrvatsko-slovenski slovar in po Ruplu skrbi za učbenike sh. jezika na Slovenskem [(9 enot.).]

Lektorati na slavistiki so predvsem pomožnega značaja: služijo praktičnemu obvladanju jezika, [ločijo pa se med sabo po tem, da imajo eni lektorski jeziki tudi učitelje znanstvenega ali predavateljskega ranga (srbohrvaščina, ruščina).] drugi pa le občasno ali sploh ne (makedonščina, slovenščina, češčina, poljščina)]. Lektorat slovenskega jezika (Hermina Jug-Kranjec) je sploh namenjen le tujcem in nima nobene zveze s slov. jezikom kot študijskim predmetom.]

Lektorati so načeloma reproduktivne narave. Razen lektorjev za srbohrvaščino (Brozović, Kalenić) lektorji [(tudi v zvanju predavatelja)] na slavistiki nikoli niso znanstveno raziskovali jezika, ki so ga poučevali (od gostujočih slovanskih lektorjev pa so izjema nekateri Poljaki*). Lektorati so navadno večstopenjski [(I, II, III)]. Višje stopnje se včasih približujejo reproduktivnim znanstvenim predavanjem ali pa so literarnozgodovinske. Narava dela — še bolj pa ustaljeno izročilo — sili k primerjalni diferencialni učni metodi. Tipična podoba slovanskega lektorata je razlaga slovnice + branje in razlaga besedil, kar hoče slušatelja usposobiti za razumevanje strokovnih in leposlovnih besedil, modernejša pa branje in razlago besedil zamenjuje s konverzacijo oz. sploh postavlja na prvo mesto — vsaj na začetku — direktno konverzacijsko metodo in sistematizacijo slovnicih značilnosti. Izvrševanje čisto praktične učne naloge in poučevanje sestava knjižnega jezika je večinoma personalno združeno, le da v ugodnih pogojih (prim. poljščino, ruščino) prvo krepi ali dopolnjuje delo lektorja, ki mu je določeni tuji jezik materni ali skoraj materni. Lektorati zahodnih slovanskih jezikov nadomeščajo ali dopolnjujejo redna učiteljska predavanja iz te problematike.

[Lektorsko delo na univerzi bi načeloma moralo dozoreti do učbenika tujega jezika za Slovence. To se je tudi uresničilo v lektoratu ruskega jezika (Preobra-

* Že potem, ko je bil ta rokopis oddan, je pokazala znanstveno zanimanje za slovenski jezik tudi ruska lektorica A. A. Bronskaja.

ženski, Tominšek) in poljskega (Štefan in Łaciak), ne pa tudi češkega in slovaškega (Burian, Bezlaj, Urbančič — Smolej). Prav tako ni nastal učbenik srbsko-hrvatskega jezika [Brozović, Kalenić] in makednoskega (Ristovski, Stefanija). Za sh. in mak. jezik sta taka učbenika nastala v Zagrebu.]

Precejšnje število lektorjev je bilo strokovno (in znanstveno) usmerjeno literarnozgodovinsko (Burian, Štefan, Smolej, Ristovski, Preobraženski). Od znanstveno usmerjenih lektorjev je Brozović raziskoval sh. narečja in knjižni jezik in bil tudi teoretično zainteresiran, Kalenić pa stilistično in srbohrvaško/slovensko primerjalno. B. Urbančič (sedaj predavatelj) je v več razpravah, člankih in kritikah uveljavljal na Slovenskem poglede moderne jezikoslovne češke šole na izbiro besed in oblik [(prim. O kriterijih pravilnosti, razprava o *bravcu*, prikazi SP 1960 ipd.) ter urejeval Jezik in slovstvo. Od lektorjev gostov je znanstveno raziskovalno prispeval slovenistiki le Lubaš. J. Zor je imel na televiziji tečaje ruščine. — Brez publikacijskega sledu je ostalo delo Buriana, Hesapčieva in Jakovenka; Smolej pa se udeležuje kot slovstveni zgodovinar in prevajalec iz slovaščine.

Asistent je že per definitionem bodoči učitelj. Od asistentov slavističnega oddelka v Ljubljani je doslej uradno znanstveno učiteljsko stopnjo in redno nastavitev dosegla le B. Pogorelec (znanstveno stopnjo pa poleg nje le še R. Kolarič in T. Orožen), drugi pa so bodisi z doktorati (Kolarič) bodisi brez njega (Bizjak, Jakopin) dosegli le uradni status predavatelja, še drugi pa so se odgubili (Sovre, Hajnšek). Razen priprave na bodoči učiteljski poklic je asistentom naložena še dolžnost pomagati pri seminarskih vajah (ali jih celo voditi). Tako delo so od časa do časa opravljali Bizjak, Jakopin, Sovre, Pogorelec, Hajnšek in Orožen.

Publicistično je jezikoslovni asistent ljubljanske fakultete tako znanstveno kot poljudnoznanstveno malo aktiven (čeprav so trije izmed njih dosegli doktorski naslov). Vse govori za to, da asistentura ne spodbuja preveč k publicistični dejavnosti. Vsaj deloma so temu vzrok profesorji, ki so si asistente izbirali, posebno pa tudi dejstvo, da je s konkretno personalno politiko bilo onemogočeno med njimi kakršnokoli tekmovanje bodisi v znanstvenem izpopolnjevanju bodisi v znanstveni ali poljudnoznanstveni publicistični dejavnosti.]

Dejansko merilo za tvornost in živost slavističnega oddelka filozofske fakultete je delež tega oddelka v celotnem znanstvenem in poljudnoznanstvenem proizvodu slavistike na Slovenskem (in v svetu sploh). S tega stališča se narekuje okrepitev dejavnosti (in tega, kar jo omogoča) na področju slovenskega knjižnega jezika, zgodovinske slovnice, primerjalne slovanske slovnice, ruskega in srbskohrvatskega jezika — pri vseh teh treh predmetnih enotah še posebej krepitev teoretične podlage jezikoslovnega študija. Okrepitev je torej nujna na vseh področjih, neodložljiva pa je v okviru predmeta slovenskega jezika in jezikoslovne teorije [, če je že normalno (in glede na naše narodno omejene finančne možnosti upravičeno) misliti, da so za znanstveno raven jezikoslovne rusistike in srbohrvatistike vendarle odgovorne matične narodne fakultete na ruskem in srbskohrvatskem narodnem ozemlju. Te okrepitve so nujne seveda le v primeru, če slavistični oddelek kot proizvajalec jezikoslovnih strokovnjakov, hoče zadostiti tako našim domačim potrebam po pedagoških in razisko-

valnih jezikoslovcih kot tudi sodobnemu mednarodnemu profilu (ali profilom) znanstvenega jezikoslovca. Da bi to dosegel, bo moral slavistični odderek najti vso možno podporo ne le v okviru filozofske fakultete, temveč posebno tudi pri naših oblasteh. Te bi s svojo finančno politiko gotovo morale podpirati zlasti razvoj slovensko narodno pomembnih strok in znanosti. Da med temi je slovenski jezik, menda nikomur ne bo treba šele dokazovati.*

Zapiski, ocene in poročila

ČEŠKO-SLOVENSKI SLOVAR FRANA BRADAČA*

Leta 1967 je bila natisnjena druga, predelana izdaja Česko-slovenskega slovarja. Hvaležnost za to izdajateljsko dejanje morda vendar dovoljuje tudi pomisleke in nekaj pripomb o filološki strani tega dela.

Piva izdaja Bradačevega slovarja je izšla v Ljubljani leta 1929. Ta slovar je bil po obsegu bistveno manjši (315 str.), sestavljen po razmeroma starejših virih, kakor jih navaja avtor sam (*J. Štěpán*, *Nový kapesní slovník češkoněmecký* 1909, *J. F. Šumavský*, *Českoněmecký slovník*, 1851, *A. Zavadil*, *Česko slovinský slovník*, *Dr. J. Herzer a Vojt. Prach*, *Česko německý slovník*, 1916) in na podlagi lastnih avtorjevih opomb pri prevodih iz češčine.

Pri razširitvi in predelavi te prve izdaje slovarja si je Fran Bradač očitno vzel za podlago razlagalni slovar *Františka Trávníčka* *Slovník jazyka českého*, četrta, predelana izdaja iz leta 1952. O tem nam priča ne le izbira gesel, temveč pogosto tudi posamezni frazeološki primeri, in sicer ne le običajni, kot npr. *šlapat komu na paty* — komu na prste gledati (552, T 1503), *šlapat si na jazyk* — žužnjati, nejasno govoriti (552, T 1503), *koukati jako sova z nudlí* — čemerno, grdo gledati (520, T 1432), temveč tudi iz starejše frazeologije: *jsem tomu rád* — veseli me (451, T. 1303), *uříznouti* (prav: *uříznouti*) *si kšandu* — osramotiti se (156, T 784), *šlapat si na rozum* — neumno govoriti (ravnat) (552, T 1503) in dandanašnje nerabljene: *být jako racochejl*, *mít hlavu jako racochejl* — imeti razkuštrane lase (451, T 1302), *nikomu ani cek* — nikomur niti »mu« (31, T 137) in dr. Podobno so tudi razlage nekaterih besed prevodi Trávníčkovih razlag, npr. *radiovka* — *placatá čepice*, *baret* — *ploščata čepica*, *baret* (451, T 1304), *mít na kahánku* — *být ve velikém nebezpečí*, *blízek smrti* — *biti v veliki nevarnosti*, *biti blizu smrti* (125, T 614), *ramenář* — *obojetník*, *človek držící s oběma protivnými stranami* — *obojak*, *človek ki drží z obema nasprotnima strankama* (452, T 1307), *kafenda* — *žena pijící ráda kávu*, *kafičkářka* — *ženska, ki rada kavo pije* (»kofetarica«) (125, T 613), *rabicová zeď* — *zdrátěné síťe a omítnutá* — *ometan zid iz žične mreže* (451, T 1302).

Vendar ima razlagalni slovar docela drugo funkcijo kot dvojezični. V razlagalni slovar gredo tudi pokrajinski izrazi, ki jih tudi izobraženi Čeh na splošno ne pozna, s katerimi se sreča enkrat, dvakrat v življenju in jih seveda vidi v slovarju. Zaradi tega je F. Trávníček

* Pripombe k razpravi: str. 76: namesto *Učni programi* je prav ... načrti; str. 82: 6. in 7. odstavek (ta se nadaljuje na str. 83) se nanaša na podiplomski študij (opozorilo F. Jakopina); str. 118: namesto *Valentina Orožen* beri *Martina* ...; v razpravi se ne upoštevalo demonstratorji.

* *Fran Bradač*: Česko-slovenski slovar, Česko-slovinský slovník, Ljubljana 1967, str. 738.